Бүгү чурттарның пролетарийлери каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 234 (11732) | 1981 чылдың октябрь 9, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

УЛАМ КАЛБАРГАН

ТАШКЕНТ. (СЭТА). Узбекистанның найысылалында Хамзин районунуң бүдүрүлгелери чыл эгезинден бээр пландан ажыр 12 миллион рубльдиң продукциязын бүдүрген. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш социалистиг чарышты бүдүрүлге коллективтериниң аразынга калбарткан түңнелинде пландан ажыр арбын продукцияны бүдүрерин, муң тонна металлды, 15 миллион киловатт-шак электроэнергияны, 800 тонна одаар чүүлдү камнап алган.

НИЖНЕКАМСК: ДҮҮН, БӨГҮН, ДААРТА

Татарияның чаа-ла он беш чыл болуп турар хоорайында ажыттынган музей Нижнекамскиниң баштайгы тудугжуларының майгыннарындан нефтехимияның улуг-улуг заводтарынга чедир эрткен оруун көргүзүп турар.

Ам 150 муң чурттакчылыг хоорайның чаагайжып өзүп келгенин делгиирлер төөгүп турар. Музейниң аалчылары бодунуң шынарларының талазы-биле анаа каучуктан тудавас эки кылымал каучуктуң баштайгы хевирин сонуургал-биле көөр. Чиик болгаш чүък автомобильдеринге, тракторларга болгаш комбайннарга кылымал каучуктан куткан дугуйлар амгы үеде Нижнекамскиниң чоргааралы болган.

Ол каучукту кылырынга монтажчылар, токарьлар, бухгалтерлер, инженерлер, техниктер, башкылар — ниитизи-биле алырга Нижнекамскиде бар хөй-хөй мергежилдиң кижилери кирип турар, сурагжаан ажылчын салгалдың Булавиннерниң күш-ажылы база кирген. Олардан дөртен хире кижи ажылдап турар. Салгалдың баштыңы Дмитрий Пантелеевичиниң оолдарының, уругларының уруглары школаларда өөренип турар, оларга болгаш оларның чажыттарынга хоорайда Казаньның химия-технология институдунуң филиалын, ийи техникумну, он бир училищелерни ажыткан.

(СЭТА-ның корр.)
Нижнекамск
Татар АССР.

ТӨЛЕПТИГ АЖЫЛ-ИЖИ-БИЛЕ

Тываның херээженнериниң амыдыралынга бо чыл улуг чугула болуушкуннар-биле демдеглеттинип турар. Чер-черге херээженнер чөвүлелдериниң отчёт-соңгулдалыг хуралдары доозулган соонда, оларның районнар конференциялары болуп эртип турар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын күүседир дээш бүгү улустуң үүле-херээнге база ниитилел болгаш хөй-ниити амыдыралынга, ажы-төлдү кижизидип, өстүреринге херээженнерниң киирип турар кайгамчык улуг үлүг-хуузунуң, идепкейлиг ажыл-чорудулгазының түңнелдерин оларга үндүрүп, ажыл-херекке четпестерни илередип, моон соңгааргы сорулгаларны тодарадып турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың, ылаңгыя иелерниң болгаш бичии чаштарның дугайында улам күштелген сагыш салыышкынынга ол конференцияларның база хуралдарның киржикчилери чүректиң ханызындан улуг өөрүп четтиришкинин илергейлеп, ол сагыш салыышкынны кажан кезээдегизи ышкаш, төлептиг күш-ажыл-биле харыылаарынга беленин бадыткап турарлар.

Партия организацияларының удуртулгазы-биле херээженнер чөвүлелдери ниитилел бүдүрүлгезинге херээжен ажыл-ишчилерни улам хөйү-биле хаара тудар, оларның хөй-ниитичи идепкейин бедидер, идейлиг кижизидилгени күштелдирер, ажы-төлдү өөредип кижизидер, амыдыралдың культуразын бедидер талазы-биле хөй талалыг ажылды чорудуп келгеннер.

Чер-черде чөвүлелдерниң чорудуп турар ажылдарының хевирлери янзы-бүрү болуп, а утка-шынары солун, улам дээштиг апаргылаан. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Эрзин болгаш өске-даа районнарның херээженнер конференцияларынга чөвүлелдер хөй талалыг ажылдарны агитквартираларны, бөлгүмнерни дамчыштыр өске хөй-ниити организациялары бир демниг чорудуп келгени демдеглеттинген. Ооң-биле кады херээженнерниң даараан болгаш аргаан уран-шевер кылыгларының, белеткээн аъш-чеминиң, өстүрген ногаа чимизиниң делгелгелери бүгүдени сонуургаткан.

Каа-Хемниң район конференциязының киржикчилери «Уран-шевер мерген» дээн ышкаш чер-черде херээженнер клубтарының идепкейлиг ажыл-чорудулгазынга тодаргай доктааганнар. Ылаңгыя бо районда, бүдүрүлге болгаш хөй-ниити амыдыралынга, ажы-төл кижизидилгезинге херээжен чоннуң киржилгези идепкейжээн болгаш картофель, огород өстүреринче, өг-бүлелерниң дузалал ажылын хөгжүдеринге оларны идепкейлиг киириштиреринче кичээнгейни күштелдирген.

Болуп эртип турар конференциялар болгаш отчёт-соңгулдалыг хуралдар СЭКП обкомунуң шиитпирин ёзугаар бо чылдың октябрь төнчүзүнде болуп эртер Тываның херээженнериниң XIV съездизинге белеткелдиң эң чугула үе-чадазы болур. «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр республиканың херээженнер чөвүлелдериниң сорулгаларының дугайында» айтырыгны бүгү Тываның херээженнериниң ол шуулганынга чугаалажыр.

Республиканың херээженнериниң амыдыралынга улуг чугула болуушкун — ол съездини чаа-чаа күш-ажылчы белектер-биле, хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржилгези-биле уткууру — оларның хүндүлүг хүлээлгези болур. Маңаа холбаштыр чоруттунуп турар бүгү ажыл-херекти партия организацияларының удуртулгазы-биле чер-черде херээженнер чөвүлелдери болгаш бөлүктери агитквартираларны болгаш херээженнер клубтарын, хөй санныг активти дамчыштыр тодаргай чорудар ужурлуг.

Съездиге уткуштур янзы-бүрү делгелгелерни, көрүлделерни организастаарын база көрүп турар. Херээженнерниң даараан, аргаан уран-шевер кылыгларының база «Кезээде тайбың турзун!» деп девизке эге класстар өөреникчилериниң болгаш садик уругларының чураан чуруктарының республика делгелгелерин съезд таварыштыр найысылал Кызылга ажыдар. Ол улуг шуулганга уткуштур бо-даа база өске-даа хемчеглерни организастыг, бедик деңнелге эрттиреринче СЭКП райкомнарының херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдистери болгаш тус-тус херээженнер чөвүлелдери доктаамал кичээнгейни салыры эргежок чугула.

Херээжен чонну ниитилел бүдүрүлгезинче идепкейлиг кииштирериниң, оларның идейлиг база мөзү-шынар кижизидилгезиниң, амыдыралдың культуразын бедидериниң айтырыглары ажылга бир кол черни ээлээн турар ужурлуг. СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде мынча дээн: «Совет кижилерниң хөй нуруузу сагыш сеткилиниң ханызындан ак сеткилдиг ажылдап турар. Оларга ниитилелдиң берип турар янзы-бүрү чаагай кежиктерни дүрүм ёзугаар, чөптүг-биле ажыглап турар. Ынчалзажок күрүнеге эвээшти бергеш, оон хөйнү чооглаарын оралдажып чоруур кижилер база бар... Ажыы-биле чугаалзарга, ам-даа шыңгыы айыылдыг болуп артпышаан, арагага хандыкшыыр чорук ниитилелге болгаш өг-бүлеге улуг когаралды чедирип турар».

Бүдүрүлгеге хаара туттунмаан, кандыг-даа ажыктыг ажыл-херекке киришпес, арагалаар, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, ажы-төлүнүң кижизидилгезинче сагыш салбас чамдык кижилер бисте херээженнерниң ортузунда база бары харааданчыг. Оон кедерезе оларның чамдыктары херээжен кижиниң сеткил-сагыжының буянныы, чүрээниң чылыы болгаш байлаа өг-бүлени, ажы-төлдү чечектелдирип чырыдар ужурлуг хүндүлүг хүлээлгезин уттуп, күрүнениң тывыскан пособие дузаламчы акшазын арагага «өргүптер», ажы-төлүн шуут кааптар таварылгалар безин бар. Ынчангаш чер-черде партия болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары-биле херээженнер чөвүлелдери оларның аңгы-аңгы незектери-биле идея болгаш мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыгларын бүгү талалыг хандыр сайгарып көөр, ону СЭКП-ниң XXVI съездизиниң негелделеринге дүүштүр тургузарынче, ооң дээштиин, ажыктыын бедидеринче угланган шудургу хемчеглерни алыр ужурлуг.

Боттарының амыдыралынга улуг чугула болуушкун—бүгү Тываның херээженнериниң съездизин олар күш-ажылга, чогаадылгага болгаш өөредилгеге, хөй-ниити амыдыралынга, ажы-төл кижизидилгезинге чаа-чаа чедиишкиннер-биле уткуур дээрзинге чигзиниг турбас.

Күскү хову ажылдарының допчулалы

ЧАҢГЫС-ДАА МАЖАК КАГБАС

Республиканың совхозтары ажаап алза чогуур 69,3 муң гектар тараа культураларының 56,8 муң гектарын октябрьның 5-ке чедир кескен болгаш ооң 46 муң гектарындан тарааны бастырып, 16,4 муң тоннаны шаңда урган. Гектардан дүжүт 3,5 центнер болган. Таңды районунуң совхозтарында кестинген 19,8 муң гектарның 15,2 муң, Каа-Хеминде—14,9 муң гектарның 13,9 муң гектарындан тарааны бастырган.

Август, сентябрь айларда чаашкын болганындан тараалар адаандан аажок хенчелеп үнүп эгелээн, ол чорук ажаалданы дыка бергедеткен. Ам тарааларны комбайн-биле кестирбишаан, бастырарынче база тарааның изип үрелирин болдурбас дээш, ону ажаап кургадырынче кичээнгей салыр херек.

Тараазы каткан шөлдерден хенчелеп үнген үнүштү силос азы витаминниг далган кылыры-биле кестирери эргежок чугула.

Республиканың дыка хөй совхозтары картофель ажаалдазын доосkan. Ажаап алза чогуур 2410 гектарның 2360 гектарындан картофельди казып алган. «Ленинчи орук», «X Улуг хурал», «Улуг Октябрь» совхозтарда хөй эвес картофель арткан. Картофельдиң ниити чыылдазы 11,5 муң тонна болган. Бии-Хем болгаш Таңды районнарының совхозтары картофель үрезинин уруп алырын доозар четкен. А Каа-Хемниң ажыл-агыйлары херек картофель үрезининиң 54, Кызылдыы—38, Барыын-Хемчиктии — 56 хуузун урган. Бай-Тайга районнуң совхозтары чаңгыс тонна-даа картофель үрезини урбаан. «Бурунгаар» совхозта 300 тонна кирер кадагалал черинде чүгле 30 тонна картофель урдунган. Ындыг болганда, СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Ленинчи орук», «Кызыл тук», «Бүрен» совхозтар үрезин картофелин аңаа уруп ап болур. Бар картофель кадагалаар черлерни бүрүн ажыглаар херек. Кызыл районнуң совхозтары үрезин кылыр картофелин «Көк-Тей» совхозтуң 500 тонна кирер кадагалал черинге уруп ап болур.

Орай бижар капустаны ажаап алырының үези келген. Ону ажаап алырын болгаш садыг, белеткел черлеринге дужаарын организастаар херек. Бо чылын «Кара-Хаак», «Барлык», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг болгаш өске-даа совхозтар капустаның чаагай дүжүдүн өстүрген. Олар 45 муң тонна ажыг капустаны садып болур аргалыг.

Хөй чылдыг сигеннерниң болгаш рапстың үрезиннери-биле ажыл-агыйларның хандыртынары чугула ужур-дузалыг. Ынчалзажок чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары ол чугула айтырыгга чогуур кичээнгей салбайн турар. Чижээ, «Күш-ажылдың хостуу», «ҮТКА 25 чылы», «Найырал», «Ак-Туруг», «Барлык», «Хемчик» болгаш «Россия» совхозтарда хөй чылдыг сигеннерниң үрезин участоктары амга чедир-ле ажаап алдынмаан. Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды, Улуг-Хем болгаш Кызыл районнарның ажыл-агыйларында рапстың үрезин участоктары база ажааттынмаан. Хөй чылдыг сигеннерниң, рапстың үрезинин ажаап алырынче дораан кирер, ону совхозтарның, көдээ ажыл-агый эргелелдериниң, күрүне инспекцияларының болгаш үнүш камгалалының станциязының агрономнары доктаамал контрольга алыр херек. Ажаап алган соонда үрезиннерни саадал чок аштап арыглаары эргежок чугула.

Допчулалды республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң специалистери белеткээн.

ДҮЖҮТ ЭКИ, АЖААЛДА ООЖУМ

Бо чылын кандаашкынныг болза-даа, суггатчыларның кызымаккай күш-ажылының түңнелинде чаагай дүжүттү «Алдан-Маадыр» совхозта өстүрген. Бо хүннерде дүжүт ажаалдазы кидин түлүк.

Бора-Тайга салбырының Шөлде-Тейде ажыл-иш хайныышкынныг. Ында шаңда тараа хоор сарыг кылдыр урдунган. Шаңда ажылдап турар кижилер-ле хөй. Чамдык кижилер тараа арыглаан, өскелери үреэвезин дээш, сайгарып кургаткан турар.

Хову бригадазының төвүнде «Дүжүт» деп хана солунну доктаамал үндүрүп турар. Ол ышкаш кым мурнап турарыл? деп көргүзүг самбыразын кылып апкан. Социалистиг чарыштың түңнелин чеди хонукта үндүрер.

Шөлде-Тейде 9 комбайн ажылдап, 578 тонна тарааны бастырып, шаңда дүжүрген.

Суггатчылар Белек-Байыр Ондарның звенозу 112 га черни суггарып чайлааш, бир гектардан 14 центнер, Кызыл-оол Монгуш өг-бүлези-биле 28 ганың бир гектарындан 15 центнер дүжүттү өстүрген. Хоочун суггатчы Чыргал Ховалыгның суггарган черниниң тараазын келир чылдың үрезини кылыры-биле ам кезер деп турар.

Комбайнерлер Доржу Сарыглар 47,8 тонна, Девер-оол Монгуш 41,5 тонна, Мартаа Ондар 30,3 тонна тарааны бастырган. Чолаачылар Александр Ооржак 320 тонна, Кошкар-оол Ондар 98 тонна тарааны шаңче сөөртүп, мурнакчылар болуп турар. Тараа арыглаар машиналарда Дуктүүш Сарыглар, Караннаар Ондар олар хүн нормаларын 130 хуу күүседип турар.

Ол-ла совхозтуң төп шаңы Борбак-Тейде ажыл-иш база-ла хайнышкынныг. Шөлде-Тейге ажылдап турган комбайннарны Дуглаглыг-Сайыр-Аксы деп черже көжүргеш, ында чаагай үнген 1200 гектар черниң тараазын кестирип, ооң 920 газын ажааган. Оон база бедик дүжүттү ап турар. Ам бо хүннерде 600 ажыг тонна тараа шаңда урдунган.

Ындыг-даа болза, сөөлгү үеде тараа сөөртүр машиналар үрелиишкиннерге таварышкаш, комбайннар машиналар манап анаа туруп бээр таварылгалар бар. Тарааның дүжүдү эки болгаш, комбайннарның бункерлери дораан-на дола бээр. Ортумаа-биле бир гектардан 10-дан эвээш эвес центнерни ап турар. Ылаңгыя суггатчы Алдын-оол Кызыл-оолдуң звенозунуң суггарган 53 га черниң бир гектарындан 24,2 центнерни ажаап алган. Оон өске 58 га суггаттыг черни кезип кирипкен, оон база-ла ол хире дүжүттү алыр.

Тараа кезип турар комбайннарга чеде бээривиске, 3 комбайн анаа турар болду. Оон чоорту-ла арткан комбайннар база туруп алдылар. Үрелген бе деп айтырарывыска, тараа сөөртүр машиналар манап турар болду. Чүгле 2 машина тараа сөөртүп турар. Ынчангаш комбайннарның анаа турары хөй.

Ниитизи-биле бо чылын алдан-маадыржылар эрткен чылдыңдан эвээш эвес дүжүттү ап болурун үстүнде фактылар херечилеп турар. Борбак-Тейге ажылдап турар кижилер ында турум чурттавайн, сүрүже чана бээр. Ол чорук ажаалданы дүрген чорударынга шаптыктыг. Ында шаң кырыы, мооң соңгаар келген тарааны сайгарып кургадырынче чер чедишпейн барып болур.

Комбайннар чаңгыс ээлчег-биле ажылдап турар. Херек кырында ам-даа ажаап алыр сыпта тараа хөй. Кайы-даа шаңнарның кырында сери чок, ажык дээр адаанда. Бир эвес чаъс-чаашкын болур болза, ында тараа үрелип болур. Ол-ла шаңнарда урган тарааның чамдызы чедир быжпаан. Ону доктаамал сайгарып, хайгааравас болза, үрелир чадавас. А сайгарар, кургадыр кижилер чедишпес. Дүнеки ээлчегни тургуспаан.

Тараа саваңын шөлдерде прессте, сарааттап турар. Ында база-ла техника, кижи күжү чедишпес. Бир эвес ол-ла темп-биле ажылдаар болза, саваң хар адаанче кирип болур.

Ынчангаш айыттынган четпестерни чайладыры-биле дарый хемчеглерни алыры совхозтуң удуртукчуларындан негеттинип турар.

Н. ДАЖИНМАЙ,
«Шынның» корр.

ПЛАНЫН АЖЫРГАН

«Хемчик» совхоз суггаттыг шөлдерниң девискээринде турар. Бо чылын мал чемин ол шөлдерде тараан. Август ортан үезинге чедир мал чеминиң белеткелин 119 хуу, силосту 2600 тонна чедирген.

Боом-Адаанда шөлден ийиги дүжүттү ажаап алган. Аңаа К-С. Ламаның звенозу шалыпкын ажылдаан. Амгы хүннерде ол девискээрде күскү суггатты база чоруда берген.

Алаак деп черден коммунист Өткен-оол Ооржак гадан-на 31 центнер дүжүттү алган.

Бо чылын Достак-оол Сааяның, Чүңней Кара-Салдың механизастаттынган звенолары болгаш Ө. Ооржактың, А. Кара-Салдың база комсомолчуларның суггатчы звенолары бердинген планын ажыр күүсеткеннер.

Совхоз бо чылын 300 га шөлдү күзүн суггарар планныг. Амдыызында 103 газы суггарттынган. Х. Отчугаштың звенозу өскелерден идепкейлиг ажылдап, мурнакчыларның одуруунче кирген.

Арыг-Үзүү деп черде көк-сула ажаалдазында Амыр Кара-Салдың звенозу мурнакчы ажылдыг. Ында трактористер Дадар-оол Донгак, Орлов Хертек олар кестирбишаан бөлдүрүп, сарааттап турар. Суггатчы Алексей Семис-оолдуң суггарган шөлү элбек дүжүттү берген. Ол шөлде сула гадан-на 25 центнер чедип турар.

А. ЕВРОП.
Барыын-Хемчик район.

БРИГАДА БОЛГАШ ООҢ КИЖИЛЕРИ

Ажыл шагы эгелей берген. Ийи ажылчын манза чүъктеп алгаш эрте бердилер. Тудугнуң ийиги каъдында каңнакчыларның ажылдап турары илдең: ак-көк оттар кызаңайнып, өлереш кылынгаш, чиде-даа бээр. Ынаар, бир-ле черде, маска даажы-даа дыңналыр.

— Билбес эвес силер, тудугжу улустуң ажылы мындыг чүве-ле болгай. Чамдыкта дааш-шимээни кончуг апаар. Артында-ла аңгы-аңгы аялгалыг — деп, мастер чугаалааш, бир ажылчын бар, силерге ону тып берейн дээш үстүкү каътче үне берди.

Ол аразында В. В. Савылдың бригадазының күш-ажылчы көргүзүглерин блокнодумга демдеглеп алдым. Көргүзүг багай эвес болду: «Ай санында бүдүрүлге планнарын бригада үргүлчү ажыр күүседип келген. Эрткен сес айда тудуг-монтаж ажылдары кылыр планын 107 хуу күүсеткен. Бригадада 16 кижи доктаамал ажылдап турар. Кол сорулгазы — бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаары, продукцияның шынарын экижидери».

Шак ындыг кыска демдеглел кылып ап турумда ажылчын хептиг, узун дурт-сынныг, шала шилгедек, назы дөгүй берген кижи чаныма кылаштап келди. Чаа таныжым ат-сураглыг тудугжу Сергей Базырович Сендажы болду. Алдан чылдарда ооң ады республикага алгаан турган. Он чыл ажыг үеде бригадирлеп келген ол кижини амга чедир тудугжулар арызында билбес кижи ховар боор. Сергей Базыровичиниң күш-ажылчы чедиишкиннерин партия болгаш чазак бедии-биле үнелээн. Ол ам Ленин болгаш «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнерниң, Ленинчи юбилей медальдың эдилекчизи. Хоочун ажылчын РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле база шаңнаткан.

Тудуг ажылынга үр ажылдааш, кадының байдалы-биле ол бригадир ажылындан хосталып алгаш, тудугжу болуп ажылдап чоруур. Ол мээң-биле ужуражы бергеш, бодунуң күш-ажылчы намдарын кысказы-биле чугаалап берди:

— Ак-Довуракка 1959 чылдың апрель айда келдим. Ынчан колдуунда ээн чер чүве бо. Чаа-ла тудуг хөгжүп, чаа үениң тыныжы кээп турган үе ол. Келген дораан-на Дыртык-Кара Күжүгеттиң бригадазынга кирип алдым. Мөге шыырак үем — үжен хар чаа-ла чедип турган мен. Оон бээр хөй суг аккан, хөй чүве өскерилген. Үениң шапкыны—чүгүрүк аът-биле дөмей болган-дыр. Бо Ак-Довуракта үлүүм киирбээн тудуум барык чок. Сөөлгү чылдарда тудугжулар саны өскен, бригадалар көвүдээн. Оларның бирээзи Виктор Савылга удурткан бистиң бригадавыс бо ышкажыл.

—Бригадада ажылдың темпизи кандыгыл? — деп, хоочун тудугжуну үзе кирдим.

— Темп өйүнде. Эки эгелеп алган темпивис кудулатпаан бис. Бүдүрүлге планнарының күүселдези боттаны келди. Бригадада эки ажылдыг, шыырак тудугжулар бар. Чижээ, Кара-оол Кара-Сал, Шулуу Маадыр-оол, Хирлиг-оол Сат, Болдуш Түлүш — бистиң мурнакчыларывыс ол.

Шынап-ла олар ук бригаданың кол өзээ болбушаан, коллективтиң кандыг-даа ажылынга идепкейлиг киржип келгеннер. Дуржулгалыг ажылчыннар болгаш чаа ажылдап эгелеп чоруур аныяктарга арга-сүмезин берип, оларга боттуг дузаны көргүзүп турарлар.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде В. В. Савылдың тудугжулар бригадазы ынчан ТЭЦ-че хөмүр-даш дамчыдып бээр үүрмектирилге тудуунга ажылдап турган. Ынчан тудугжуларның 6-зын 103 дугаар бажыңче чорудупкан болду.

— Ол бажыңның бир чартыында канализация үрелип калган чүве-дир. Ону эдер дээш ынаар бардылар. Мында ажыл хөй. А кижи саны эвээш. Мындыг чүүлдер ажылга дыка саатыг боордур — деп, Сергей Базырович хомудай-дыр. Бичии болгаш немеп кагды:

—Опалубка кылыр дээривиске дилиг материалдары чедишпес хире. Ара соксап кагдывыс. Ам кырында каъдында арматура каркастары кылып тур бис.

Ынчан бистиң аравыска тудуг материалдарының камналгазының дугайында чугаа база болган. Аңаа хамаарыштыр ол мынча диди:

— Тудуг кылып турган үеде тууйбудан аңгы өске материалдар хөй кирерин кым-даа билир. Ылаңгыя арматураларны хөйнү ажыглап турар бис. Тудугга колдуунда 32 мм диаметрлиг арматура херглеттинип турар. Хөй таварылгада ындыг арматура чок болу бээр-дир. Ынчангаш оларның орнунга 28 мм диаметрлиг үш арматураны салыр ужурга таваржыры албан апаар.

Үстүнде чугаа Ак-Довурактың тудуг шөлдеринде камналга айтырыының чедир шиитпирлеттинмейн турарынга тодаргай барымдаа болур. Ажыы-биле чугаалаарга, ийи арматураның орнунга база барык-ла ол хире хемчээлдиг үш арматураны салып турарга, кайы хире хөй чарыгдал, артык металл үнерин санап тывары берге эвес ышкажыл. Ооң-биле кады Кызыл-Мажалыкта тууйбу заводунуң продукциязының шынары куду. Тууйбулар бустуучал, хыйышкак, чаңгыс аай хептиг эвес болгулаар. Ындыг болганда олар тудугга шуптуу бүрүн ажыглаттынмайн баар. База бир камналга чок чүве бар. Ол болза, тууйбу сөөртүп экелген самосвалдар ону тудуг шөлдеринге буза-чара дүжүрүп каапкаш чоруп турарыдыр. Ийи кезек черде ынчаар төп каан тууйбу ТЭЦ чанында чыдар чораан. Шак мындыг хумагалал чок чорук камналга чурумун сагыырынга харшы болуп шыдаар бе? Дүүшпезин билдингир. Ынчангаш мындыг таварылгада тудуг шөлүнге экелген тууйбуларны хүлээп алырының орнунга ээзинче дедир эгидип бээринге чедир хемчээн алыры негеттинер.

Ш. ДОРЖУ.

«Тыва көдээ тудуг» трестиң автобаазазының коллективи чаа беш чылдың баштайгы чылының тос айларының бүдүрүлге планын күүсеткеннерниң бирээзи.

Автомашиналарның туруш чок ажылдаарынга алдыгы разрядтың электри каңнаачызы Ю. Д. Филиппов эвээш эвес үлүүн киирип, кылган ажылының шынары болгаш дүрген күүселдези-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган.

ЧУРУКТА: Ю. Д. Филиппов ажыл үезинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Дүвүренчиг медээ

КЫШТАГЛАРГА ХОЛ ДЕГБЭЭН

«Хадың» совхозтуң төп суурун долгандыр бирги хойжу бригаданың малчыннары чурттап турар. Ук бригадада 14 кодан хой санаттынып турар. Бар кыштаг 12. А ийи коданны кая-даа кыштадыры амга чедир билдинмес.

Амгы үеде эң-не дүвүренчиг чүве — өдек-кыштагны септеп белеткевээни. Мынчага чедир чаңгыс-даа кыштагга хол дегбээн, чазын каапкан хевээр. Орзак деп черде чаңгыс кыштагдан өскезинде малчыннар чурттаар бажыңнарының печкалары септеттинмээн, шуут-ла печка чок бажыңнар безин бар. Соңгалар шилдеттинмээн, оңгак, ханалар чугайлаттынмаан. Чамдык кыштагларда малчыннар чурттаар бажыңнар чедишпес. Чижээ, Хаак-Хөлде болгаш өске-даа черлерде эрги, ирик бажыңнар бар. Оларга кижи чурттаар арга чок. Ындыг турбуже бажыңнар кылбайн турар.

Кыштагларда кажааларның чүгле иштинде өдээн чазын үндүр октагылап каан, коданны арыглап-шеверлээн. Сиген кажаалары кылдынмаан. Совхозтуң девискээринче хар киир чаапкан, чер доңуп эгелээн. Чамдык малчыннар чайлагларында хевээр. Совхозтуң дирекциязының өдек-кыштаг септелгезинче сагыш салбайн турары элдептиг. Кыштаглаашкынга белеткел амгы үеде хүннүң айтырыы болур ужурлуг. Өдек-кыштаг септелгезин ам-даа соңгаарладыр болза, кыжын барып берге байдалга таваржыры чайлаш чок.

С. ДАНГАА,
«Хадың» совхозтуң хойжузу.
Бии-Хем район.

ТЕЛЕТАЙП ДЫҢНАДЫП ТУР

РСФСР-НИҢ МООЛДА ХҮННЕРИ

Улан-Батор, октябрь 8. (СЭТА). Чаңчылчаан моол-совет найырал айының программазында кирип турар РСФСР-ниң хүннериниң үезинде ол улуг эвилелдешкен республиканың киностудияларынга тырттырган уран-чечен фильмнерниң фестивалы эртер. Фестивальдың ажыдыышкыны «Ард» кинотеатрга болган.

Моол көрүкчүлерниң сонуургап хүлээп алганы «Чүс чылдың чажыды», «Эки турачылар» деп ленталарны, а ол ышкаш совет-кинематографияның чаа чогаалдары болур «Чакпыыл ок», «Ак кааргаң», «Эрлер» деп фильмнерни аңаа көргүзер. Ийи чурттарның кино ажылдакчыларының кады тырттырып кылганы «Гобини болгаш Хинганны таварты» деп уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүлгези найысылалдың хөй-ниитизиниң улуг сонуургалын болдурган.

РСФСР-ниң культура ажылдакчылары найысылалдың бүдүрүлгелериниң ажылчын-ишчилери-биле, акы-дугма чурттуң чогаалчылары болгаш композиторлары-биле ужуражып, Улан-Батор-биле танышкан.

САДАТТЫ ӨЛҮРГЕН

КАИР. (СЭТА). Египеттиң чепсектиг күштериниң хүнү-биле холбаштыр октябрь 6-да найысылалга шериг парадының үезинде президент Садаттың амы-тынынга халдаашкын болган.

Каир радиозунуң дыңнадыын ёзугаар алырга, индирге турган президентиниң парадка киришкен бөлүк солдаттар боолаан. Садат аар балыглаткан. Ооң-биле кады турган болгаш балыглаткан камгалал министри Абу Газалейни болгаш Садатты шериг вертоледу-биле эмнелгеже аппарган.

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелдиң дыңнатканын ёзугаар алырга, балыглаткан Садат эмнелгеге өлген. Президентиниң канцеляриязының төлээлекчизи ол дугайында медеглээн.

КАИР. (СЭТА). Айыыл чок чоруктуң немелде хемчеглерин алган. Чазактың хөй албан черлериниң камгалалын күштелдирген. Египеттиң радиозунуң болгаш телевидениезиниң бажыңын айыыл чок чорук шериглери бүзээлепкен. Пулемёттуг бронетранспортёрларны ол бажыңның чанында тургускан.

Египет Араб Республиканың оралакчы президентизи Мубарак министрлер чөвүлелиниң дүрген хуралын чыылдырган.

ЕАР-ның парламентизиниң хуралы октябрь 7-де база болган.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: *отчёттар болгаш соңгулдалар*

ДАЙЫНЧЫ ШИНЭЭЗИНДЕН КОЛ ХАМААРЖЫР

Кызыл-Мажалыктың эът комбинадын ажыглалга киргенден бээр үш чыл чоокшулап орар. Бо чаа бүдүрүлге чүгле район эвес, а харын республика ужур-дузалыг коллектив болу берген. Чүге дизе, Кызыл хоорайның соонда Тывада эът болбаазырадыр ийиги комбинат ол.

Янзы-бүрү нацияларның төлээлекчилери ажылдап турар найыралдыг, күш-ажылчы чаа коллектив кыска хуусаада дадыгып, быжыгып келген. Ооң-биле кады мында партия, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары боттарының ажылын шуудады берген. Комбинаттың планныг даалгаларын күүседиринге, ажыл-ишчилерниң идей-политиктиг кижизидилгезинге болгаш хөй-ниити организацияларын удуртуп, башкарарынга партия организациязы башкарыкчы кол күш боор турар. Ында партия организациязының чоокта чаа болган отчёт-соңгулдалыг хуралынга ол бүгүнүң дугайын илеткелчи болгаш санал берген коммунистер тодаргай чугаалааннар.

Эге организацияда 10 коммунист болгаш партия кежигүнүнге дөрт кандидат бактаап турар. Олар бүдүрүлгениң шиитпирлиг участоктарында быжыглаттынган. Партия эге организациязы коллективтиң ажыл-ишчилериниң кужун планныг даалгаларны күүседиринче биддилиг мобилизастап, партийжи организастыг болгаш идей-кижизидилгелиг ажылды күштелдиргенинин түңнелинде, комбинат чаа техниканы база технологияны кыска хуусаада шиңгээдип ап шыдаан.

Коллектив бо чылдың сес айларында эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге 563 муң рубльдиң продукциязын хөйнү сайгарган. Ол-ла үеде коллектив 1758 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген болгаш планны 132,4 хуу күүсеткен. Ооң-биле кады полуфабрикаттар бүдүрериниң болгаш эът аймаан савалап үндүрериниң планы ыракта ажыр күүсеттингени болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгү мурнунда турганындан өскен.

Комбинаттың ажылчыннарының барык 85 хуузунуң күш-ажылын организастаары болгаш ажыл-төлевирин бригада аргазы-биле ажылдаарынче киргени ук чедиишкиннерниң кол үндезиннериниң бирээзи болган. Чүгле бо чылын безин комбинат бодунуң күжү-биле алгы-кеш дузаар цехти улгаттырган, компрессорлар цегин эде дерип кылган, колбаса кылыр цехте өкпе, баардан болгаш хандан колбасалар кылыр черлерни ажыткаш, чаа технологияны шиңгээдип алган.

Эрткен чылгы хуралга отчёт-соңгулдалыг коммунистер бүдүрүп турар продукцияның шынары куду, партия организациязы ону экижидериниң тодаргай хемчеглерин албайн турганын шүгүмчүлээн. Бо чылгы отчёт-соңгулдалыг хуралга эге организацияның секретары О. Комбу ол шүгүмчүлелдерде айыттынган четпестерни чайладыр талазы-биле элээн ажылдар кылдынган деп дыңнаткан. Аңаа чижек кылдыр ол бүдүрүп үндүрүп турар үстерниң болгаш ижин-шөйүндүлерниң шынары мурнунда турганындан экижээнин демдеглээн.

Партия эге организациязы отчёттуг үениң дургузунда ажылчыннар ортузунга идей-политиктиг ажылдарны күштелдиреринче доктаамал кичээнгей салып келген. Эрткен өөредилге чылында комбинатка 50 дыңнакчылыг ийи политшкола ажылдап турган болза, бо чылгы четчелээшкин үезинде үштү тургускан болгаш аңаа 70 ажыг дыңнакчыларны хаара туткан. Бо ажылды пропагандистер, коммунист Б. Серпионов, В. Жуковская олар эки удуртуп келген. Партияның XXVI съездизиниң материалдарын чон ортузунга пропагандалаар талазы-биле коммунистер Б. Серен-Чимит, С. Вершинина олар эң идепкейлиг чорууну көргүскен.

Партия организациязы бодунуң хүрээлениң өстүреринче доктаамал кичээнгейни салып турар. Чүгле бо чылын безин 4 комсомолчуну партия кежигүнүнге кандидатка, а бир ажылчынны СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган. Бо дээрге эге организацияның ажыл-ишчилер ортузунга тодаргай организакчы ажылының түңнелидир. Комбинатта коммунист бүрүзү партийжи даалгалыг. Профэвилел месткомун коммунист В. Пидиев, комсомол организациязын В. Монгуш олар багай эвес удуртуп турар.

Комбинаттың партия эге организациязының дайынчы арга-шинээзи бедээн. Отчёт-соңгулдалыг хуралга коммунистерниң берген саналдары ханы анализтиг, ажыл-херекчи хөөнүг, четпестерге хамаарыштыр бот-шүгүмчүлекчи уткалыг болганы таварылга эвес. Чамдык партия организациялары ындыг хуралдарны безин озалдап эгелээр, эреңгейлеп эрттирер таварылгалар бар болгай. А комбинаттың коммунистери хурал эгелээринге чедир 10-15 минута бурунгаар чыглып келгеш, боттарының санал-оналдарын баш бурунгаар дугуржуп, сүмележип ап турар.

Партия эге организациязының ажылында бүгү чүүлдер эки, деңдески деп база чугаалап болбас. Ылангыя үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин организастап турары четпес. Ооң аңгыда ажылчыннарның ажылдан үнер, кирер чоруу ам-даа хөй, социалистиг өнчүнү камгалап, хумагалаар талазы-биле хемчеглер кошкак. Маңаа холбаштыр комбинатта улусчу контроль бөлүүнүң ажылын партбюро чогуур деңнелге чедир тургузуп шыдаваан. Ол дугайын коммунистер отчёттуг хуралга чидии-биле шүгүмчүлеп, ону чайладырының тодаргай аргаларын ажыл-херекчи ёзу-биле сүмележип чугаалашкан. Партбюронуң чаа соңгуткан составы четпестерни шалыпкын чайладып, организацияның ажылынга шилип алганы кол угланыышкынны уламчылап, ооң дайынчы шинээзин улам бедидер дээш моон соңгаар-даа улам идепкейлиг, дээштиг ажылды чорудары эргежок чугула.

М. ОНДАР,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң организастыг килдизиниң эргелекчизи.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЛАРЫ

Сергей Докан-оол күш-ажылчы базымын Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозунга эгелээн. Ол аңаа тракторист болуп ажылдап турган. Ооң механизатор стажы беш чыл.

Сергей Черби суурга келгеш, бодунуң үе-чергези аныяк башкы-биле таныжып алгаш, өг-бүле болуп ам ында турумчуп чурттай берген. Ол Черби лесничествозунда трактористеп турар.

Чоокта чаа аңаа чорувуста ол лесничествонуң садында улуг инженер Анна Афанасьевна Балязина ону ажыл-ишке кызымак, биче сеткилдиг кижи деп мактаан. Шынап-даа комсомолчу С. К. Докан-оол кандыг-даа ажылды эчизинге чедир кылырынга чаңчыккан. Техникага камныг чорууну ол көргүскен.

ЧУРУКТА: С. К. Докан-оол ажыл үезинде.
В. ЧАМЗЫННЫҢ фотозу.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Раиса Фёдоровна Григоровичиниң шеверлекчилер бригадазы Кызылда туттунуп турар чуртталга болгаш үлетпүр тудугларының чогуур хуусаазында ажыглалга кирериңге боттуг үлүүн киирип турар. Бригаданың шеверлекчилериниң аразында ажыл-мергежилинге бердинген кызымактар найы хөй. Оларның аразында аныяктар база бар. Ындыгларның бирээзинге комсомолчу Светлана Дыртык-оолду адап болур. Ол бригадада комсомол бөлүүнүң организакчызы.

ЧУРУНТА: шеверлекчи С. Дыртык-оол.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

МЕХАНИЗАТОР

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң тракторизи Минчиир-оол Кыргысович Сырбыкайның дугайын улус хүндүткел болгаш чоргаарал-биле чугаалажып турар. Ооң ат-сураа чүгле төрээн совхозунда эвес, харын бүгү районда билдингир. Минчиир-оол Кыргысович бодунуң чаңгыс чер чурттугларының төлептиг макталын ак сеткилдиг, карак кызыл күш-ажылы-биле чедип алган.

1957 чылда хөңү сыныг, мөге-шыырак, күдер эр Совет Армияның албанындан халажып келгеш, механизатор болур күзелин илереткен. Ону совхозтуң дирекциязы Балгазында механизаторлар курузунче өөредип чоруткан. Ооң соонда бир чыл эрткенде Минчиир-оол Сырбыкай механизатор болуп, совхозунга келгеш, каң аъттың кырында олурупкан.

Ооң бээр 23 чыл эрткен. Минчиир-оол Кыргысович ам хоочун механизатор, бирги класстың тракторизи, аныяктарның дагдыныкчызы. Бодунуң механизаторлап келген чылдарының дургузунда Минчиир-оол Сырбыкай дыка хөй кижини ол чымыштыг мергежилге дадыктырып өөреткен. Ооң өөреткени Владимир Чомуужук, Алексей Доктугу, Борис Түлүш болгаш өскелер-даа ам совхозтуң мергежилдиг трактористери апарган, мактадып турар.

Партияның XVIII область конференциязының делегады, Улуг-Хем район Совединиң депутады Минчиир-оол Сырбыкай он бирги беш чылдың баштайгы чылын база багай эвес эгелээн. Ол ам «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырында мал чеми белеткээр механизастаттынган бригаданы мергежилдиг башкарып турар. Ук бригада 600 тонна сиген кезип белеткээр онаалдазын күүседир чоокшулаан.

Т. ОЧУР-ООЛ.
Улуг-Хем район.

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫЫНДАН ДЭЭРЕ

Чылдың тос айлары доозулган. Эрткен үе иштинде мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының планын Тес-Хем районнуң ажылишчилери чедиишкин-биле күүсеткен. Тодаргайлаарга 410 тонна сүт дужаар онаалданы 433 тонна кылдыр күүсеткеш, чыл планын ноябрь 1-ге чедир доозар сорулганы салып алган. Бир муң 270 тонна эът садар онаалданы 1310 тоннага күүсеткен. Районнуң шупту ажыл-агыйлары эът садар планын күүседип алган.

Күрүнеге дүк садарының чыл планын Тес-Хемниң хойжулары 100,3 хуу күүсеткеш, 185 тонна азы эрткен чылдыындан 34 тонна ажыг дүктү дужааган.

К. МААДЫ.

Мал ажылы — шалыпчы фронт

ӨДҮГЕННИҢ КИЖИЛЕРИ

Өдүген... Ол дээрге Тываның ыр-шоорда кирген, ат-сураглыг апарган черлериниң бирээзи. Дээрде шаштыккая бедик сыннар. Оларның килчең баштарындан кезээде мөңгү хар арылбас, чайын безин ак «бөрттерин» ужулбас. Каастанган-даа чүве дег, ак-көк дүдүскек-биле бүргенипкен турар. Бедик тайгаларның хөрээнден куду «кара ыяш» — пөш, шиви, чойган болгаш хады үнгүлээн, ужуудуну көзүлбес калбак ээзимнер чаттылып чоруткан. Ол ээзимнер — иви малды өстүрериниң ёзулуг ораны. Ында иви оъду — шулуп, чаат эндерик, кижи турлагжып болур немере-чаглактыг ыжык черлер четчир.

Каас-чараш бойдус чурумалдыг, аң-мең, алды-киш болгаш кат, тоорук-биле байлак бо таңдыда кортпас, чүреккир, эрес-дидим, тура-соруктуг кижилер турлагжып чурттап, ажыктыг хөй иви малды азырап өстүрүп, чаагай үүле-херекти бүдүрүп турар. Оларны улус «иви кырынга төрүттүнген кижилер» дижир. Мында шыдап-ла шынның үлүг-хуузу улуг. Бо чурумалда чогум-на ындыг кижилерниң дугайын чугаалап турар.

Назы дөгүй берген, чеден хар чедип чоруур ашак кижи. Даштындан көргеш, ынча харлыг деп бүзүрээри берге, ам-даа аныяксыг кылдыр көстүр, адак-бышкаазының чиңги аажок, арын-шырайында хүлүмзүрүг чайнзан, оюн-баштактыг, чугаакыр. Ооң ады Ак дээр. «Май 1» совхозтуң хоочун ивижизи Ак Кержекович Хаалга пенсияже шагда-ла үнген. Ынчалзажок бүгү амыдыралы тайга-таңды-биле холбашкан, иви малдап чаңчыккан, ол ажылын билирин, аңаа өөренгени холчок болгаш Бедийниң иви фермазынга ажылдап арткан.

Бир-ле катап Ак Хаалга «ноорле суурга чурттап көрээ чүл?» кылдыр бодааш, бодунуң күзели-биле совхоз төвүнче чорупкан. Ону кым-даа сонсатпаан. Чүге дээрге, ол пенсионер-ле болгай. Төлептиг күш-ажылы-биле дыштанылгазы чедип алганда, ол ам кайда-даа чурттаарын боду билир апаан. Ак Кержекович муң-не суурга чайлаан. Ынчалзажок сагыжы дештүнмээн. Өскен тайга-таңдызы, кодан ивизи кырганның дүш-түлүнге кирип турар апарган. «База катап тайгалаар бе?» деп, ол бүдүү иштинде бодап турган.

Кырганның тайга-таңдыже, иви фермазынче сагышсырап турарын улус база эскерип каан. Суурга кээп чораан иви фермазының эргелекчизи Чадыгыр кырганга айтырган:

— Чаа, Ак Кержекович, суурга чурттаары кандыг-дыр? Шөлээн чүве-ле ыйнаан але?

Кырган арай-ла таарзынмаан хевирлиг чугаалаан:

— Ажыл чок олурары берге чүве-дир мон. Артымда шыланчыг. Черле аңаа олуруп чадаап, мында чылгычыларга дузалажып, кезек када мал-даа күзеттедим. Ол база-ла арай ындыг-дыр...

— Өдүгенге турганы ышкаш эвес ыйнаан? — деп, эргелекчи айтырган.

— Ындыг чүве кайда боор! Сагыш дештүнмес, хоржок.

— Ындыг болза, ам канчаар. Силерни Өдүгенче катап алыр боор-тур мен ийин, Ак Кержекович. Чөпшээрежир ыйнаан? Кодан ививден хүлээп-ле алгай силер. Азы аныяктарга дузалажып, дагдыныкчы-даа болгай-ла.

— Ол черле чүүлдүг санал-дыр. Фермаже чоруп көрейн...

Ак Кержекович Хаалга ынак ажылынче катап ынчаар ээп кирген. Күш-ажылга ынакшылдыг бо кижи чыдын чытпас иви малды тайга-сынга үжен ажыг чыл дургузунда малдап, өстүрүп келген. Ол үениң дургузунда ооң өстүрген ивизин ортумаа-биле санап көөрге, он беш муң ашкан! Ам мергежилдиг ивижилер апарган чээрби ажыг кижи ол кырганның холун дамчып, ооң дагдынылгазы-биле арга-дуржулганы чедип алган.

Иви малга камныг, хумагалыг болур дугайын коммунист Ак Хаалга аныяктарга бо-ла чугаалаар орар. Ивини камнавас, ону мунгаш, оорга, мойнун оюп каар, өлүрер, чидирер ындыг кижилерни ол көөр хөңнү чок. Боду ышкаш ындыг сагыш човангыр, ивини камнаар, үнелээр кылдыр аныяктарны Ак Хаалга өөредип чаңчыктырып турар. Ооң онзагай бүдүжү ындыг. Ол чеден хар чыгаза-даа ынак мергежилинде хевээр. Ак Кержекович ам-даа ажыл-ижи-биле, аажы-чаңы-биле аныяктарга үлегер-чижек болуп турар.

Өдүген фермазының бир аалы чаа-ла күзег хонашка көжүп кээп хонуп алганда бардывыс. Ооң ээлери чүү-хөөзүн безин аайлап четтикпээн, малының үнер орук-чириин аштап кылбаан болдулар.

Чандыннадыр кылаштаар, кара-хүрең арыныг, чолдаксымаар сынныг, бежен хар иштинде назылыг хире кижи чамырык мыйыстыг чарыын чаңгыс дөс хараганга баглап кааш, эктинде боозун дүжүрбушпаан, чугааланы-дыр:

— Чүү кончуг холу буду кижээн малдар ыйнаан! Аңа шаараңнадыр салчып-ла турар. Дөө ол тайгаже кезек иви үне халышкаш, четтирбейн бардылар. Турупкан кижи олар-биле сүржүп шыдавадым. Аъштанып-чемненип алгаш, артыг хүнезинниг баардан башка.

Бо кижи болза Өдүген фермазынга он ажыг чыл ажылдаан, «иви-биле акташкан» деп өөрүнүң чугаалажыры Сергей Мангыр-дыр. Ооң-биле чугаалажып, ажыл-ижин сонуургай бердивис.

— Чаңгыс чылда безин та чеже хонашка көжүп баар чүве — деп, Сергей Дарыйгыевич чугаалады. — Ивижи кижиниң чүгле бут кыдыынга турар деп чугаалап болур. Маңаа чаа кээп хондувус. Ам безин орта орнукшуваан чүве ыйнаан.

— Чаа оларга келген мал амыр-ла ыйнаан. Оът чок дээр эвес. Чадыр доразындан чулуп чытпас бе? — дидим.

— Эх, дарга! Ындыг амыр чүве кайда боор. Чаа хонашка келгенде чүнүң доразы. Арлы-ла бээр чүве.

— А чүге ындыгыл?

— Чурт чанар чүвелер ыйнаан. Дус чокта чаа хонашка эриктирип алыры окта берге. Дус чылгадырга ам-на турлагжыыр мал-дыр ийин.

Бо ивижилерге дус айтырыы эң-не берге болуп турар. Ол тайга-таңдыже машина, трактор баар эвес. Хөй дусту чүнүң-биле чедирер боор?! Ивиге артынып, чүдүрерге шоолуг дус чедиртинмес. Амыдыралчы негелделиг айтырыг ам-даа шиитпирлеттинмээн.

— Дус хандырылгазы кончуг берге болуп турар-дыр. Ону кандыг янзы шиитпирлеп болур деп бодап турар силер, Сергей Дарыйгыевич? — деп, оон айтырдым.

— Кижи бодаарга, ону харылап турар кижилерге, дус-биле хандырарын канчаар шиитпирлээрин билдингир болгу дег. Ынчалзажок айтырыг шиитпирлеттинмейн турары элдептиг. Машина, трактор бээр Өдүгенче кээп шыдавас-тыр. А ону вертолёт-биле чүге кылып болбас деп? Өдүгенге бир таарымчалыг черге шыгжаар чери туткаш, орта дусту вертолёт-биле дүжүрүп болур. А оон ивижилер боттары өйлеп ап тургай. Биртээ иви малды ажыктыг деп санап, ооң баш санын өстүрер сорулганы салган болганда, ийи-үш рейс кылган вертолёт хөлезиниң аар-даа болза төлеп болур. А ивижилер ол карылганы дөмей-ле дуглаптар болгай.

Малчынның бо бодалы черле ханы уткалыг-дыр. Ивижилерниң амыдырал хандырылгазының айтырыын шиитпирлээриниң болдунар аргазын районнуң, совхозтуң удуртулгазы тывар ужурлуг.

Өг-бүлениң херээжен ээзи Бараан Өөчей — Тожуда арга-дуржулгалыг ивижилерниң бирээзи. Ол кандыг-даа ажылды эр улус-биле бир дөмей кылып билир эрес, кежээ кижи.

Бо ивижи өг-бүле эрткен чылдарның дургузунда «Май 1» совхозтуң ивилерин онча-менди кадагалап, өстүрүп келген. Чыл санында-ла улуг ивилерниң баш санын 96—98 хуу менди камгалап ап турар. Ону чедип алыры кончуг берге херек. Мангыр биле Өөчей оларның көргүзүү чыл бүрү бедип турар. Төрүүр мындылап малдаап чылдарында 100-ке онаштыр 85-тен өрү 102 чедир анайны менди доруктуруп келген. Он бирги беш чылдың баштайгы чылында олар 100 мындыга онаштыр 98 анайны алган.

Өдүгенниң база бир ат-сураглыг кижизи — Ак Денгиме. Ол хөй чылдарның дургузунда иви малдап, ол ажылындан үнмейн келген. Ажылынга кежээ, кызымак, арга-дуржулгазы улуг.

— Бо чылын көргүзүүлер кандыгыл? — деп, Ак Денгимеден айтырдым.

— Чыл санында-ла 100 мындыга онаштыр 90-дан эвээш анай ап көрбээн бис— деп, ол харыылады. — А бо чылын 100-тен 100-тү алдывыс.

Ак Денгиме биле ооң ашаа Ак Дорбинт ивижилээн чылдарының дургузунда төрээн совхозу «Май 1»-ге 3200 ажыг анайны өстүрүп, доруктуруп берген. Ол дээрге бүдүн 15 кодан иви-дир!

А. НУГУУРАК.
Тожу район.

Күүселде хыналдазы

ЧАГЫГЛАР ЁЗУГААР...

Улус депутаттарының Чөөн-Хемчик район Соведи сөөлгү чыышта кирген чагыгларның 67-зин амыдыралга боттандырары-биле хүлээп алган. Оларның 43-ү амыдыралда боттанган.

Соңгукчуларның чагыглары янзы-бүрү, хөй талалыг. Ында кирген чагыг бүрүзү чоннуң амыдырал-чурттаалгазының байдалын улам экижидеринче угланган. Ынчангаш оларның күүселдезинче Советтиң депутаттары шыңгыы кичээнгейни угландырган.

Соңгукчуларның чагыын ёзугаар Баян-Тала, Алдан-Маадыр суурларда уругларның спорт школаларының салбырларын ажыткан. Аламезиниң чагыы-биле туттунган ол школаларга уруглар күш-культура кичээлдерин эрттирбишаан, спортчу бөлгүмнерге киржип турарлар. Бора-Тайга суурнуң чурттакчылары база-ла чагыг ёзугаар ийи аал иштинде чурттаар чурттаалга бажыңының дүлгүүрүн алган. Чыраа-Бажы суурда пекарняның шөлүн алгыткан болгаш Бажын-Алаак суурда ийи кудукту немей кылган.

Соңгукчуларның чагыы-биле 1980 чылда Чадаана хоорайның № 2 ортумак школазынга капитал септелгени чорудкан. Районнуң суггарылга системазының эргелеринге садыгны туткан болгаш оон-даа өске улуг хемчээлдиг янзы-бүрү ажыглалдың тудуглары чагыг ёзугаар туттунган.

Көрдүнгенниң ёзугаар ам-даа 24 чагыг күүсеттинер. Бо чугула айтырыгны шиитпирлеп турарында чамдык четпестер бар. Чижээ, Чадаана хоорайның Крестьянская кудумчузун асфальтылап эгелээн турган, ындыг-даа болза ол ам-даа доозулбаан. Ооң-биле кады «Чыраа-Бажы», «Искра» совхозтарында инек кажааларын тудуп турарының темпизи оожум, көрдүнген графигинден озалдап турар. Районнуң үлетпүр бүдүрүлге комбинадында ыяш кургадыр цехтиң тудуу база саадаан.

Соңгукчуларның киирген чагыгларының күүсеттинип турарының дугайында айтырыгны район Совединиң күүскомунуң хуралынга чоокта чаа чугаалашкан. Үстүнде чедир туттунмаан тудугларны ноябрь 7-ге чедир доозарын оон күүседикчилеринге күүском дааскан.

М. ШААЛЫЙ.

Агитаторларга, политинформаторларга

ПАРТИЯНЫҢ ЭКОНОМИКТИГ

Бо 80 чылдарда чурттуң экономиказының хөгжүлдезиниң кол угланыышкыны — ниитилел бүдүрүлгезин интенсификастаарын дүргедедири, ооң ажыктыг чорууп улам бедидери болур дээрзин СЭКП-ниң XXVI съездизи тодаргайлаан. Ол съездиге илеткелинге эш Л. И. Брежнев амгы үеде «Экономиктиг политиканың оозэ болза... ниитиниң байлаан ээ ёзу-биле көөрү, бисте бар бүгү-ле чүүлдерни долу болгаш ажыктыг кылдыр ажыглап билири апарган — деп айыткан. Күш-ажылчы коллективтерниң инициативазы, партийжи-массалыг ажыл олче угланган турар ужурлуг. Ол ышкаш техниктиг политика, капитал салыышкыннарының политиказы, план, отчёт көргүзүглериниң системазы база-ла олче угланган турар ужурлуг».

XXVI съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бо чылдың июль айда «Чиг-эт, одалга-энергетика болгаш өске-даа материалдыг курлавырларны камнаар болгаш ажыктыг ажыглаар талазы-биле ажылды күштелдирер дугайында» доктаалды хүлээп алган. Ол болза ур үеге санаттынган, чугула программныг документ болур. Ында көрдүнген экономиктиг болгаш организастыг хемчеглерни боттандырары партия, совет, ажыл-агый органнарының база профэвилел, комсомол организацияларының кичээнгейиниң төвүнде туруп турар.

Ажыл-агыйны үре-түңнелдиг чорудар, камналгалыг болгаш хумагалалдыг болур дугайында В. И. Ленинниң чагыглары амгы үениң байдалдарында улам-на чугула болу берген. ССРЭ-де канчаар-даа аажок улуг экономиктиг болгаш эртем-техниктиг күчүлер тургустунган. Ооң-биле чергелештир улус ажыл-агыйының материалдыг курлавырларга негелде-херегделдери улгаткан. Үлетпүр продукциязын бүдүреринге чарыгдалдарының ниити хемчээлинде чиг-эттиң, материалдарның, одаар чүүлдүң болгаш энергияның үлүг-хуузу ам 73 хуу чедип турар-дыр.

Совет Эвилелиниң экономиказы чурттуң бодунуң байлак минерал-чиг-эт курлавырларының баазазынга хөгжүп турар. Ынчалза-даа чиг-этти болгаш одаар чүүлдү казып тыварының үнези чыл келген тудум улгадып турар. Чүге дээрге, казар байлактыг черлерниң даг-геология байдалдары нарыыдаан. Олар чөөн районнарже улам ыңай бар чыдар. Чижээ, эрткен беш чылда бир тонна нефтиниң тыварынга чарыгдалдар, 70 чылдарның эгезинге деңнээрге, ийи катап хөй болган, а бо он бирги беш чылда оон-даа көвүдээр.

Сөөлгү чылдарда курлавырларны камнаар, хумагалаар талазы-биле элээн хемчеглер алдынган. Онгу беш чылда ниитилел продуктузун бүдүреринге материал чарыгдалы эвээжээн. Чиг-эт, материалдар, одаар чүүл болгаш энергия камналгазының түңү 11,4 миллиард рубль болган.

Одаар чүүлдү, энергияны, кадыг металлдарны камныг ажыглаар талазы-биле Кемерово болгаш Челябинск партия обкомнарының организакчы база политиктиг ажылының дуржулгазын СЭКП ТК чүүлдүг деп көрген болгаш ону калбаа-биле нептередирин сүмелээн.

Ынчалза-даа материалдыг курлавырларны ажыглаарын экижидеринге чогуур өскерлиишкинни ам-даа чедип алдынмаан дээрзин үстүнде айыткаңывыс СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында демдеглээн.

Бистиң моон соңгааргы бурунгаар хөгжүлдевис бүгү-ле бар курлавырларны — күш-ажылды, кол фондуларны, оттулар чүүлдү болгаш чиг-эттиң, шөлдерниң база фермаларның продукциязын шын болгаш ажыктыг ажыглаарындан улам-на улуг хемчээлдиг-биле хамааржыр деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Материалдыг курлавырларны ажыктыг ажыглаары болгаш камнап алыры планнаашкынның, экономиктиг идиг бериишкинниң улам ыңай сайзырангайжыдарындан дыка хамааржыр. Бо талазы-биле СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң материалдыг курлавырларны камнаар дугайында доктаалында чаа, чугула хемчеглер көрдүнген.

Моон соңгаар беш чыл болгаш чыл планнарынга үлетпүр, тудуг болгаш транспорт министерстволарынга, каттыжыышкыннарынга база бүдүрүлгелеринге продукцияның (азы ажылдың) бот-үнезиниң талазы-биле онаалдаларны бадылаар, а ол онаалдаларның иштинге, продукцияның рубль бүрүзүнге онаштыр материалдыг чарыгдалдарның лимидин — эң үстүкү деңнелин доктаадып каан болур. Бот-үнени планнаары адырларга, каттыжыышкыннарга болгаш бүдүрүлге черлеринге ажыл-агыйны чорударының ниити деңнелиң бедидеринге идиг болур. Чарыгдалдарны эвээжедип тургаш, алыр орулганы көвүдедирин хандырар.

Планнаашкынның норматив баазазын быжыглаар талазы-биле хемчеглер база көрдүнген. Нормаларның болгаш нормативтерниң мобилизастакчы ужур-дузазын дыка бедидери, эртем-техниканың чедиишкиннерин база ол ышкаш мурнакчы бүдүрүлге черлериниң дуржулгазын барымдаалап, материалдыг курлавырларны чарыгдаарының нормаларын чогуур үезинде эде көрүп, чаа, депшилгелиг нормаларны доктаадыры негеттинип турар.

Министерстволарның болгаш ведомстволарның планнарынга продукцияның единица бүрүзүнге онаштыр материалдарның, оттулар чүүлдүң база энергияның чарыгдалының нормативтерин доктаадыр, оларны бүдүрүлге черлеринге, каттыжыышкыннарга чедирер. Моон-биле чергелештир чарыгдал нормаларын эвээжедир талазы-биле төп-чүткен онаалдалар доктаадыр материалдыг курлавырларның сан-номенклатуразы калбарар.

Материалдыг курлавырларны ажыктыг кылдыр ажыглаарынга бүдүрүлгелер коллективтериниң сонуургалын бедидери көрдүнген. Ол сорулга-биле, экономиктиг идиг бээриниң фондуларының хемчээли курлавырлар камналгазындан шуут хамааржыр кылдыр каан.

Материалдыг курлавырларның камналгазын чедип алганы дээш ажылчыннарны, мастерлерни, инженер-техниктиг ажылдакчыларны шаңнап-мактаары калбарып турар. Шаңнал тывсырынга чедип алган камналганың түңүнүң 75 хуузун ажыглап болур. Камналга дээш ажылчыннарны болгаш специалистерни шаңнаарын бүдүрүлгениң бүгү-ле участоктарынга нептередири чугула.

Бүдүрүлгениң болгаш каттыжыышкыннарның удуртур ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының ажыл төлевири база-ла материалдыг чарыгдалдарның камналгазындан дыка хамааржыр апарган.

Янзы-бүрү курлавырларны хуваарын болгаш ажыглаарын хынап-контрольдаарын күштелдирери негеттинип турар. Бо сорулга-биле, чиг-этти, материалдарны, одаар чүүлдү болгаш энергияны шын, ажыктыг чарыгдаарының учёдунуң база отчёдунуң системазы сайзырангайжып турар, кагарал-чидириглерниң бүгү-ле хевирлериниң шыңгыы учёду тургустунган.

Экономика камналгалыг болур ужурлуг деп, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң негелдезин амыдыралга боттандырары бүгү партияның, бүгү улустуң херээ болур. Үлетпүрге, кодээ ажыл-агыйга, транспортка, тудугга, база ол ышкаш бүдүрүлгеге хамаарышпас-даа албан-организацияның черлеринге камналга дээш бүгү ажылчы чоннарның массалыг шимчээшкиниң калбартыры чугула.

Бо сорулганы боттандырарынга социалистиг чарыштың ролю кончуг улуг. Чарыштың түңнелдиин бедидери, уткуштур планнарны болгаш хүлээлгелерни камналга чуру-

Социализм чурттарында

БЕТОН ЭГИННЕР

Чайын аажок дажый бээр Кызыл хемден Ханойну камгалап турар эриг чалыының кыры-биле ээр-дагыр шоссе орук чоруткан. Хем суу улгатканда, барыкла дөрт километр хире калбара бээр. Хем суунуң кыры бедий бээр болганда, шагдан бээр туруп келген Лонгбиен көвүргүнүң адаа-биле чүктүг баржалар эртип шыдавастай бээр.

Чаа Тханлонг көвүрүү (Тханлонг — Вьетнамның найысылалын шаанда ынчаар адап турган) Ханойнуң магистральдарын чыл келген тудум-на улам көвүдеп турар чүк машиналарының агымындан чиигедир. Ооң тудуун ССРЭ-ниң техниктиг дузазы-биле чорудуп турар.

— Кыдаттарның ара каапкан ажылын уламчылаары-биле 1979 чылдың июнь айда совет тускай эртемниглерниң баштайгы бөлүү чедип кээп турда, ажыл-иш херек кырында чүгле эгелеп турган — деп, совет тускай эртемниглер бөлүүнүң удуртукчузу Расул Даниев чугаалап турар. — Ооң-биле чергелештир чүк сөөртүлгезиниң келир үелеги улгадыышкынынга дүүштүр төлевилелге чогуур өскерилгелерни киирер ужурга база таварышкан бис.

Көвүрүг ийи каът. Бирги каъдында — демир-орук оруу, хажыыларының хербектериниң кыры-биле мотор чок транспорт аргыыр. Ийиги каъдында — автомобиль оруу. Көвүрүг аксынче чоокшулаар оруктарны санаваска, көвүргүнүң узуну 1688 метр. Совет тускай эртемниглер автомобиль кежер каътты бир метрге калбартырын, ынчангаш көвүргүнүң ниити калбаа 16.5 метр чедирерин сүмелээннер. ССРЭ-де күштүг болуп турар нормалар ёзугаар көвүргүнүң демир-оруктар болгаш автомашиналар кежирер күчүзүн эде санап кылган. Ооң түңнелинде көвүргүлеп эртериниң айыыл чок чоруу бедээн болгаш чүк көдүрер күчүзү улгаткан.

— Совет эштер төлевилелге аажок чугула өскерилгелерни саналдааннар — деп, эш Чат чугаалаар.— Оларның ачызы-биле бистер кыдаттарның саналдааны конструкцияларны дугуруп тудуштурар аргадан ойталаан бис. Бистер оларны ам эң быжыг эриилдер-биле болгаш автоматтыг дуңзаалаашкын аргазы-биле тудуштуруп турар бис. Ынчаарга кол чүве болза, вьетнам тускай эртемниглерниң санап турары-биле алырга, бо тудугга күш-ажылдың дешпилгелиг аргазының төрүттүнүп турарында болгаш амгы үениң мергежилиниң тускай эртемниглерин белеткеттинип турарында. Кажан манаа кыдаттар ажылдап турар үеде нарын ажылдарны олар боттары кылыр турганнар. Ам дээрге тудугнуң кылдынып турар үезинде бедик мергежилдиг вьетнам ажылчыннар белеткеттинип турар. Олар электриктерниң, крановщиктерниң, бульдозеристерниң болгаш көвүрүг тударының талазы-биле өске-даа он-он чугула мергежилдерни чедип ап турарлар. Өөренип турар кижилер бар. Волга, Днепр, Амур, Дон, Ангара дээн ышкаш ССРЭ-ниң өске-даа улуг-улуг хемнерин кежилдир көвүргүлерни тудуп кылгылаан 50 ажыг совет тускай эртемниглер бо көвүргүнүң тудуунда ажылдап турар.

Бүдүн чартык чыл бурунгаар Ярославльдан Рафаил Халатов чедип келген. Ооң мурнунда ол Волганы кежилдир көвүрүглер кылып турган. Ол бедик мергежилдиг специалист, ам демир конструкциялар участогунуң начальниги болуп ажылдап турар. Тханлонгтуң кол конструкциялар инженери Владимир Матченков ВСР-де база-ла ол хире үениң дургузунда ажылдап турар. Москвага барып чораан вьетнам өңнүктер Нагатапиң метро көвүрүүн, Рига эстакадазын көргеннер боор. Оларны база Матченков кылыпкан. Москва чоогунда Мытище көвүрүүн, Сибирьде Томь хемниң көвүрүглерин төлевилээринге болгаш тудуп кылырынга база киришкен. Бир эвес Тханлонгта ажылдап турар тускай эртемниг совет кижи бүрүзүнүң күш-ажылчы намдарын чугаалаар чүве болза, Совет Эвилелин эргилдир солун аян-чорук болу бээр.

— Бистиң бөлүүвүс мында харыысалгалыг шылгалданы тудуп турар — деп, Расул Даниев чугулалап демдеглей-дир.— Чүл дээрге тудуг болза кончуг нарын, ажылдарның хемчээли база аажок улуг. Сорулганың чугулазын бистер билип турар бис. — Вьетнамның бүгү можуларын херек кырында харылзаштырып турар оруктар бо көвүрүглеп , эрттер-ле болгай.

Амгы үеде тудугда чугула ажыл — хемни кежир салыр демир конструкцияларны белеткеп, эптеп тудуштурары эгелээн. Ол конструкциялар ССРЭ-ден Хайфон портта кээп турар, оон ыңай оларны демир-орук-биле сөөртүп чедирер.

— Эрткен чылдың бо үезинии-биле деңнээрге, ажылдың темпилери дүргедээн дээрзин чартык чылдың түңнелдери көргүскен — деп, Расул Даниев чугаалай-дыр.— Ам кол сорулга болза тудугнуң дериглерни Хайфондан тудуг шөлүнче сөөртүрүн дүргедедири болуп турар. Тудугну айыттынган хуусаазында доозар дээш совет болгаш вьетнам тускай эртемниглер иштики курлавырларны дилеп тып, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турарлар.

Совет тускай эртемниглер дугайында тудугда улус чылыы-биле чугаалажып турар. Олар даандырган херекке боттарының харыысалгазын бедии-биле медереп билип, маадырлыг Вьетнамга дузалажыр деп изиг күзел-биле ажылдап турарлар.

Л. МИЛОВАНОВ,
ПМА-ның корр.
ХАНОЙ.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

АМЕРИК УЛУСКА КЫЙГЫРЫГ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Барыын Берлинниң хөй-ниитичи болгаш политиктиг хөй бөлүк көскү ажылдакчылары америк улуска ажык чагаазын «Нью-Йорк таймс» солунга парлаткан. Аңаа ат салган янзы-бүрү партияларның төлээлекчилери, эртемденнер, чогаалчылар, артистер, башкылар Рейганның администрациязының дайынзырак политиказын дугайты шыңгыы сагышсыралын илергейлээн.

Ядролуг чепсектиң чаа салгалын Каттышкан Штаттарның тургусканы делегейниң дүшкүүрлүг чоруун күштелдиреринче апар чыдар болгаш ядролуг дайынның тыптып келириниң айыылын дыка улгаттырып турар. Моон ужурунда Барыын Европаның улустары оларның черлеринге америк «Першинг-2» ракеталарны болгаш чалгыннныг ракеталарны тургузарының планнарынга шиитпирлиг удурланып турар деп, документиде онзалап демдеглээн.

Европага ортумак ырак-шыылдың чаа америк ракеталарын эккеп тургузарынга миллион-миллион кижилерниң удурланып үнгени Европа дипте дайынга удур шимчээшкинниң хемчээлдериниң калбаазының дугайын чугаалап турар-дыр деп, чагаада онзалап демдеглээн. Нейтронлуг бомбаны долу хемчээлинге бүдүрүп кириптер деп президент Рейганның чоокта чаагы шиитпири хөй-нииттиниң улам шыңгыы удурланыышкыннарын хайныктырып үндүрген.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының болгаш ооң чугула ажыктыының үнезин европейжилер эки билир деп, чагааның авторлары онзалап айыткан. Чөөн болгаш Барыын чүктерниң аразынга чугаалажыышкыннарны калбартырының политиказы база удур-дедир билчир чорук харын Чер кырынга быжыг тайбыңга үндезилиг херек кырынга тургузуп шыдаар дээрзинге олар бүзүреп турар.

Совет Эвилелиниң чону 20 ажыг миллион совет хамаатылар амы-тынындан чарылган соолгу дайын аңаа кандыг улуг ажыг-шүжүгнү чедиргенин кажан-даа утпас деп чагаада демдеглээн. Ядролуг дайынны ССРЭ-де кым-даа күзевейн турар. Ортумак ырак-шыылдың Совет Эвилелинге кыжаныр турар ядролуг ракеталарын чүге Барыын Европаның девискээринге сайгара тургузар деп турар чүвел? Оларны аңаа тургузары тайбыңның херээнге бараан болур чүве дээрзинге кым бүзүрээр боор.

Боо-чепсектерниң чаа хевирлерин боттарының девискээрлеринге сайгара тургузарын миллион-миллион европейжилер болдурбас деп, чагаада онзалап демдеглээн. Каттышкан Штаттар боо-чепсекти улам эндерилдиреринче угланган бодунуң политиказын өскертип, Совет Эвилели-биле чугаалажыышкыннарны эгелээринге ёзулуг сонуургалдыын болгаш чепсегленииш-киннин дүжүрериинге чедире бээр орукка туруп алырынга белеин көргүзер ужурлуг.

Бодунуң тургузукчу күш-күчүзүн дайынга эвес, харын тайбыңга бараан болдуруп ажыглаарынче америк улусту кыйгырып тур бис деп, чагааның авторлары түңнелинде онзалап демдеглээн.

ШИИТПИРЛИГ БУРУУ ШАПКАН

МЕЛЬБУРН. (СЭТА). Рейганның администрациязының амгы үениң боо-чепсектерин Пакистанга хөй хемчээлдиг-биле садып эгелээр дээн шиитпирин Индияның премьер-министри Индира Ганди шиитпирлиг буруу шапкан.

Канберрада парлалганың национал клувунга чүве чугаалап тура, индий чазактың баштыңы эң чаа америк боо-чепсекти Пакистанга болгаш чамдык өске-даа чурттарга садып турарының түңнелинде мурнуу-азия дипте байдал нарыдаап деп медеглээн. Соолгу 30 чылдар дургузунда агрессияга беш удаа таварышкан Индия сагыш амыр олурбас деп, И. Ганди онзалап демдеглээн. Ядыы-түреңги чорукка удур демиселге ажыглаан туруп болур чамдык акша-хөреңгилерни моон ужурунда камгалалга дөзевилеп бээр ужурга таварышкан бис.

Зия-уль-Хактың ёзу-чурумунуң бодунуң ядролуг чепсектиг болур дээр чүткүлүнге холбаштыр Индия сагышсырап турар деп, премьер-министр чугаалаан.

Чурттуң айыыл чок чоруун хандырар дээш ооң чазаа бүгү-ле чүүлдерни кылыр апаарын премьер-министр демдеглээн. Дайын дугайында бодалдың бодун безин буруу шаап турар бис. Ынчалмыже кезээде белен турар болгаш болуушкуннарның кандыг-даа янзылыг болу бээринге хамаарыштыр белен турар ужурлуг бис.

Боттарының шериг болгаш политиктиг кады ажылдажылгазын калбартынышаан, Вашингтон биле Исламабад Зия-Хактың ёзу-чурумунга 3 миллиард доллар түңге шериг-экономиктиг дузаламчы дугайында чоокта чаа дугуржулга база кылып алган. Рейганның администрациязы бодунуң шериг чепсээн Пакистанга хөйү-биле берип турар. Пакистан шериг ёзу-чуруму эң чоокку үеде безин «ф-16» дээр шүүргедекчи эң чаа бомбардировщиктерни, танкыларны, вертолеттарны, транспорт самолеттарын, артиллерия бооларын, ок-чемзектерни алыр.

Пакистанга боо-чепсек бээрин көвүдедип, ону Афганистанга удур чарлаттынмаан дайын чорударда Мурнуу-Барыын болгаш Мурнуу Азияга бодунуң тепкииш черя болдурарын күзээш база АКШ-тың администрациязынга таарышпас политиканы чорудуп турар Индияга ыйыышкын кылыр сорулга-биле АКШ дээрге, Пакистан бодунуң атомнуг бомбазын тургузарынга чоокшулап чедип келгенинден безин караан чажырып турар. Ядролуг чепсекти нептеретпес дугайында керээни үрээш, ындыг чепсекти тургузар ажылдарны чорудуп турар чурттарга АКШ-тың шериг дузаламчызы көргүзерин хораан «Саймингтонуң эдии» дижир чүвени безин оюп кааптарын Рейганның администрациязы ам оралдажып турары ол-дур деп, индий премьер-министр демдеглээн.

ШЫҢГЫЫ ШҮГҮМЧҮЛЭЭН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Палестинаның хостаар организациязының (ПХО) күүскомунуң даргазы Я. Арафат АКШ-тың Чоокку Чөөн чүк районунда политиказын шыңгыы шүгүмчүлээн. Вашингтон болгаш Тель-Авив боттарының эрге-ажыктарынга болгаш сорулгаларынга араб чурттарны чагыртырын оралдажып турарын Палестинаның удуртукчузу айыткан.

Америк-израиль шериг-политиктиг эвилел арабтарның хосталгаже тура-соруун сый шаварынче угланган. Империализмниң, сионизмниң дайынзырак, эжелекчи политиказынга дешпилгелиг араб чурттар болгаш Палестинаның революциязы, Ливанның национал-патриоттуг күштери удур шиитпирлиг туржуп турарын Я. Арафат демдеглээн.

ПОЛЬШАДА БАЙДАЛ

ВАРШАВА. (СЭТА). «Солидарность» деп профэвилел каттыжыышкынының Гданьскиге съездизиниң ийиги үе-чадазы доозулганы-биле холбаштыр чуртта байдалды «Жечивистость» солун демдеглээн болгаш ажыл соксадыышкыннарын, өвчүк-чөңгээлерни болгаш сандаргай чорукту болдурбас дугайында дөп-дораан шиитпирлиг медеглээри чугула деп айыткан. Ажык болгаш чажыт контрреволюцияны кыңчыктырбас дээш күрүнениң бар бүгү-ле күштерин көдүрер үе ам келген-дир. Социализмге болгаш Польшага өжээтен күштер демисел чокка дүжүп бериптер деп кордаан херээ чок. «Солидарность» хартаачылары боттарының сорулгаларын чедип алыр дээнде деран болгаш кам-хайыра чок болуп турар. Амгы үеде кыжаңыышкынның адаанга таварышкан-дыр бис, ынчаарга дайын соолунде бистиң төөгүвүске ындыг берге байдал кажан-даа турбаан деп, солун бижээн. Польшада хөй кижилер келир үе дээш сагыш човаашкынны болгаш дүвүрээшкинни илергейлеп, профэвилелдиниң барыын үзелдиг удуртукчуларының ходелиишкиннерин хөөн чок ёзу-биле көрүп турар. «Чугаалажыышкыннарның болгаш дугуржулганың шугумун «Солидарностиниң» удуртукчулары ориикшудун каан. Идегеп болгу дег байдалдың үези төнген, биске бир-тээ политиктиг демиселди албадаан болганда, ол демиселди чорудар апаар. Польшаның хөй-нииити болгаш политиктиг бүгү күштеринге кыйгырыгны кылыры, оларга байдалдың шынын чугаалаары чугула.

Байдалдың бүгү шынын тодаргай көргүзер болза, «Солидарностиде» ажылчын массалар шын орукту көрүп, Рудевский, Буяк, Куронь азы Модзелевский ышкаш кижилерден хоорлуп, олардан дораан-на ойталай бээр ийик. Ынчаарга партияга-даа, ниитилелге-даа фронтунуң шугумун тодаргайлаан турары чугула. Польшаның Каттышкан ажылчын партиязын узуткаарынче кыйгырып турар Гданьскиде Лис ышкаш кижилер партияның хүрээлеңинге турда, шиитпирлиг хемчеглерге аргаларлыг болуру берге-дир.

Сандаргай чоруктуң болгаш үрегдээшкинниң , азы чуртту айыылдан чайлазырынче угланган ак сеткилдиг күш-ажылдың кайы-бирээзин поляк бүрүзү шилип алыр үе ам келген-дир. Демисежип турар күштерниң хажыызынга аңаа ла хайгааракчылар турбас ужурлуг. Бистиң ниити салым-чолувус дээш, бистиң национал келир үевис дээш демисел чоруп турар.

ПКАП ТК-ның Политбюрозунуң медеглелин деткээн болгаш тодаргай хемчеглерни алырын шыңгыы негээн чагаалар Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединге сөөлгү үеде улам хөйү-биле кээп турар. Хоойлу-дүрүмнү сагываанда, күш-ажыл чокка күрүне туруп шыдавас. Эки организастаашкын чокка күш-ажыл эки түңнелдерин берип шыдавас. Корум-чурум болгаш оожургал —социалистиг чаартылганы үргүлчүлээринге эргежок чугула негелделер-дир. Политиктиг өжээтен күштерге удур чүгле шиитпирлиг демиселге экономиктиг болгаш социал реформаларны боттандырып болур деп, «Жечивистость» солун бижээн.

НИКАРАГУАЖЕ КЫЖАҢЫГ

ПАНАМА. (СЭТА). Бо чылдың октябрь 7—9 хүннеринде Никарагуаның Атлантика эриинден ырак эвес черге чорудары-биле планнаан америк-гондурас «Игл-виста» деп шериг-далай өөредилгелери никарагуа улуска шыңгыы кыжаңыышкын болуп, Төп Америкада дүшкүүрлүг чорукту ээзэжедиринге улуг мөөндакты таварыштырарын Никарагуаның даштыкы херектер министри Мигель Д'Эското Панаманың телевидениезинге интервьюзунга медеглээн.

Өнчүк-чөңгээлиг америк-гондурас шериг өөредилгезиниң үезинде чуртка мобилизастаттынган белен чоруктуң дугайында чарлаашкын М. Д'Эското сагындырган. Никарагуаның национал катап тургузуушкун чазааның ап чорутан ол онза хемчээ күш көргүзерниң политиказы болбайн, а чурттуң болгаш никарагуа улустуң айыыл чок чоруун хандырарынче угланганын министр демдеглээн. Чазактың ап чоруткан хемчээ — төрээн чуртун болгаш революциязын камгалаарынга • никарагуа улустуң бүрүн шиитпирлиинин тодаргай херечилээ-дир.

Америк-гондурас шериг өөредилгезин чүгле Никарагуада эвес, харын-даа бүгү Төп Америк чурттарында шыңгыы буруу шаап турар.

Өнчүк-чөңгээлиг америк-гондурас шериг өөредилгези никарагуа болгаш гондурас улустарны дорамчылааны болуп турар-дыр деп, Гондурастың тайбын камгалалының комитединиң даргазы Хуан Альмендарес медеглээн.

Сандиноның улусчу революциязынче ыйыышкын кылыр дээш америк болгаш гондурас шериглерниң оралдажыышкыннары-биле холбаштыр удурланыышкыннарын Мексиканың политиктиг хөй организациялары илергейлээн. «Игл-виста» дээр америк-гондурас шериг өөредилгези Никарагуага удур чепсектиг холтаарлаашкынның белеткели болуп турарын Мексиканың Коммунистиг партиязы бодунуң медеглелинге айыткан.

ЧУГУЛА ТИИЛЕЛГЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк коммунистер чугула тиилелгени чедип алган. Президент соңгулдаларынга уткуштур кампанияның үезинде АКШ-тың Компартиязының кандидаттарының фондузунга дузалаан кижилерниң аттарын болгаш адрестерин эрге-чагыргаларга Коммунистиг партияның илередип бээри албаң эвес дээн шиитпирни Нью-Йорк хоорайда федералдыг округ суду үндүрген. Чазак органнарынга ындыг хевирлиг информацияны бээр чорук партияның талалакчыларын эрге-чагыргаларның истеп, сүрээринге чылдак болур, ынчангаш ол шиитпирни хүлээп алганын суд чарлаан. Компартияның кандидаттарының фондузунга дузалаан кижилерниң дугайында информацияны бээрин федералдыг төп соңгулда комиссиязы негээн турган.

Федералдыг эрге-чагыргалар Коммунистиг партияга болгаш ооң кежигүннеринге база талалакчыларынга хамаарыштыр өжээтен политиканы хөй чылдарның дургузунда чорудуп келгенин бадыткаан тодаргай барымдааларның барып судья Гэглиарди шиитпирни номчувушаан, демдеглээн. АКШ-тың федералдыг истелгелер бюрозунуң халдаашкыннарынга Коммунистиг партияның ам-даа таваржып турарын судья айыткан.

Ынчангаш соңгулдаларга сан-хөө деткимчезин көргүскен кижилерниң аттарын илеретпес дугайында Коммунистиг партияның күзели чөптүг болуп турар деп, Гэглиарди онзалап демдеглээн.

АКШ-тың чагырыкчы бөлүктеринге бараан болган күчүлүг буржуаз соңгулда машиназының аппарады-биле деңкүштүг эвес демиселге америк ажылчы чоннарның мурнакчы отряды чугула тиилелгени чедип алганын федералдыг судтуң ол шиитпири херечилеп турар.

«Пиплз паблишинг хауз» дээр ном садып, нептередир фирма Индияда эң-не нептереп, сурагжаан садыг организацияларының бирээзи боор турар. 1954 чылда индий найысылалдың төп кудумчуларының бирээзинге ол фирма бодунуң ном делгиирин ажыткан болгаш аңаа марксисчи, өске-даа дешпилгелиг утка-шынарлыг литература хөй черни ээлээн. Магазин Делиниң болгаш оон чоок-кавызында хоорайларның-даа чурттакчыларының ортузунга нептереңгей апарган . Ынчалза-даа барык чээрби беш чыл мурнунда. кажан «Пиплз паблишинг хауз» Совет Эвилелинден алган номнарны болгаш солун-сеткүүлдерни садып эгелээн соонда, ооң доктаамал садып алыкчыларының саны онза көвүдээн.

«ППХ» Индияга номнар, альбомнар, солун-сеткүүлдер, маркалар, ырлаар пластинкаларны чорудуп турар «Чурттар аразының ному» дээр совет даштыкы садыг каттыжыышкыны-биле харылзаазын улам-на калбартып турар. Амгы үеде ол фирма чыл санында-ла ССРЭ-ден 1.2 миллион экземпляр номнарны чагып ап турар.

ЧУРУКТА: «Пиплз паблишинг хаузтуң» ном садыында.
С. Кармалитовуң фотозу.
СЭТА-ның фотохроникасы.

ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ ӨЗЭЭ

мун күштелдиреринче, бүгү-ле курлавырларны мобилизастаарынче угландырары эргежок чугула.

Камналга дээш демиселдиң калбак программазын боттандырары партия органнарының организакчы болгаш масса-политиктиг ажылындан хамааржыр.

Бо чугула айтырыгга хамаарыштыр СЭКП-ниң XXVI съездизиниң айтыышкынын боттандырар дээш бистиң республиканың чер-черде партия, совет, профэвилел органнары болгаш бүдүрүлге коллективтери элээн хөй чүүлдерни кылып, камналга болгаш хумагалыг чорук дээш чарышка киришпишаан багай эвес түңнелдерни чедип ап турар.

Кызылдың сүт комбинады бо чылдың бирги чартыында 71 тонна чижеглеп алган оттулар чүүлдү, 169 гигакалорий чылыдылга энергиязын база 65 муң киловатт-шак электри энергиязын камнап алган, оон ниити түңү 5 муң ажыг рубль болган. Чиг-этти чоп ажыглап турган 6,5 тонна сарыгны немей бүдүрген. «Тыва сүт тудуг» трезинде В. А. Волковтуң комплекстиг бригадазы чыл дургузунда 1,5 муң рубльдиң тудуг материалдарын болгаш электри энергиязын камнап алыр деп социалистиг хүлээлгени алган, августуң төнчүзүнге чедир 3,5 муң рубльдиң камналгазын чедип алган.

«Тыва кобальт» комбинат, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези, Кызылдың № 2 автотранспорт бүдүрүлгези, Кызыл районда күш фабриказы камналга болгаш хумагалыг болуру дээш демиселди калбарткан. Туранда ыяш белеткээр пункт продукция бүдүреринге ажыглаан материалдарның мурнунда аңаа кааптар турган артыынчыларындан чурттакчы чонга болгаш бүдүрүлгениң бодунга херектиг янзы-бүрү эдилелдерни кылып турар апарган.

Камналгалыг болгаш хумагалыг чорук дээш походче ажыл-ишчилерни калбаа-биле хаара тударынче, социалистиг чарыштың негелделеринде ол талазы-биле кирген чүүлдерни күүседиринче администрация болгаш партия, профэвилел организациялары доктаамал кичээнгей салып турар черлерде бо чугула ажыл-херек үре-түңнелдиг болуп турарын үстүнде адааныывыс коллективтерниң чижектери бадыткап турар-дыр.

Ынчалзажок ам-даа хөй-хөй каттыжыышкыннарда, бүдүрүлге, албан-организация черлеринде чиг-эттиг, оттулар чүүлдү, энергияны база янзы-бүрү материалдарны камнаар, оларны бүрүн-биле ажыктыг кылдыр ажыглаар дээш демисел кошкак чоруп турар.

«Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкынының Кызылда, Элегес-Аксында заводтары бирги чартык чылда 838 муң тууйбуну үрей кылган, оон каражазы 61 муң рубль болган. Ол үрей кылган тууйбуну бүдүреринге чеже хире акша-хөреңги, материалдар база ажылчыннар күжүн чарыгдаан дээрил! Шуурмакта, Чербиде ыяш пунктуларының девискээринде каапкан чудуктар, хыртыыңнар тейлендир овааланы берген чыткылаар. Ол бүгүнү ээ ёзу-биле ажыглап, хөй херектиг чүүлдерни кылып ап болур.

«Тыва тудуг», «Шагонартяжстрой» трестери, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкыны ышкаш улуг организацияларда тууйбу, цемент, шил болгаш өске-даа тудуг материалдарын, а транспорт организацияларында кывар-чаар чүүлдерни, машина-техниканы камналга чок ажыглаарының чижектери база-ла эвээш эвес.

Материалдыг курлавырларны, ниитилелдиң байлаан кам-хайыра чок көөр, оларны төтчеглээр фактылар көдээ ажыл-агыйда база хөй. Ыланга совхозтарда ниитиниң малын кадагалаарының байдалы дыка багай болуп турар. Бо чылдың чүгле бирги чартыында республикага 28 муң хире анай, хураган өлүп хораан. Өске янзы-бүрү чылдагааннар-биле малдың баш саны база дыка хорап, эвээжеп турар. Көдээ ажыл-ишчилерниң өстүрүп каан малын хумагалаар, бүдүрген грамм эът, дүк, сүт, тараа бүрүзүн камналгалыг ажыглаарының айтырыын ажыл-агыйларның удуртукчулары, партия, профэвилел организациялары доктаамал кичээнгейге алыр ужурлуг.

Камналгалыг болгаш хумагалыг чорук дээш бүгү улустуң демиселиниң чедиишкиннери инициативалыг, организастыг болурундан, ажыл-агыйның байдалын хаяыы-биле анализтеп көөрүндең база кадрларның экономиктиг билиглерин бедидеринден дыка хамааржыр. Бо өөредилге чылында политиктиг чырыдыышкын системазынга камналга болгаш хумагалал айтырыгларын өөренир талазы-биле элээн каш чаа курстарны киирген. Ол курстарны өөренир дыңнакчыларга база пропагандистерге дузаламчы кылдыр «Экономическая газета» болгаш өске-даа төп солун-сеткүүлдерде өөредилге-методиктиг материалдарны парлап эгелээн.

Улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларынга материалдыг курлавырларның камналгазын болгаш оларны ажыктыг ажыглаарын күштелдирери чурттуң экономиказының улам ыңай көдүрлүүшкүнүнге, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринге улуг ужур-дузалыг.

В. КОПЕЕЛ,
экономика эртемнериниң кандидады.

ДҮВҮРЭЭЗИННИҢ ЧАЛГЫЫ ЧАПТЫЛГАН

Капиталистиг делегейниң сан-хөө найысылалдарын дүвүрээзинниң чалгыы шыва алган. Эрткен неделяда акцияларның үнези Нью-Йорктуң, Лондонуң, Парижтиң, Токионуң, Майнда Франкфурттуң, Цюрихтиң, Гонконгтуң болгаш Мельбурнуң биржаларынга октапкан даш дег кудулап баткан. Хөй чурттарда калбарган кол-кол корпорацияларның акциялары чаңгыс чүгле сентябрь 28-те, «кара понедельник» деп адаткан хүнде, он-он миллиард долларга кудулаан. «Биржа Рейганның программазынга бүзүревезин илереткен» деп, Уолл-Стритте көскү америк биржа ажылдакчызы Р. Стовалл чугаалаан.

Ол бодалды уламчылаанышаан Лондон биржазының даргазы Н. Гудисон мынча дээн: «Амгы кризистиң үндезини болза чазактарның боттарының чарыгдалдарын кызырар, акша-төгериктиң үнезин бадырын соксадыр дээш чүткүлдериниң буураапы болур. Тургустунуп келген чиндигир байдалдың чылдагааны Каттышкан Штаттарның болгаш Барыын Европаның чурттарының чазактары эндерик хөй чарыгдалдарлыг болуп турарында. Биржаларда дүвүрел президент Рейган хамык акша-хөреңги айтырыгларын шиитпирлеп чадап туруп бергенин билип каан соонда эгелээн».

А акша-хөреңги айтырыгларының шиитпирлеттинмес чылдагааны болза рейганчы эрге-чагырганың боо-чепсектерниң эндере бүдүрерин күштелдиргенинде болгаш ол чорукту НАТО талазы-биле бодунуң эвилелчилеринге база ыйытканында болур. Амгы кризистиң үндезини болза дайын соонда чылдарда НАТО кежигүнү чурттар боо-чепсектерин бүдүреринге 3,5 триллион долларны, оон иштинде АКШ 2,3 триллион долларны чарыгдаанында боп турар. Капиталистиг экономиканың эктинде чүъктеникен дег бүдүрүлгеге хамаарышпас ол чарыгдалдар буржуаз чазактарның ажып эртип чадап турар акша-төгериктиң үнезиниң кудулаашкынының эң кол чылдагааны болур.

Ынчалзажок, ындыг байдалды көре тура, Рейганның чагыргазы чүгле келир беш чылдарның дургузунда боо-чепсектерни эндере бүдүреринге 1,5 триллион долларны чарыгдаарын төлевилеп турар.

Социал херекселдерге чарыгдалдарны он-он миллиард долларга кызырып турар-даа болза, ол чорук рейганчы чагырганың өскүткени күрүне акша-хөреңгилериниң хоозураашкынын доктаадып шыдавас деп, делегейниң сан-хөө найысылалдарында доп-дораан санап каан.

Ынчангаш америк президентиниң бодунуң президентилээр хуусаазы төнгүже чедир АКШ-тың сан-хөө чуруумун таарыштыр шиитпирлээр дээн бүгү хүлээлгелери кандыг-даа ужур-утка чок апар чыдарын барымдаалап турар. Ол дээрге чуртталга дендии кудулаар, акша-төгериктиң үнезиниң чидери уламчылаар, оон алгаш көөрге, бүдүрүүшкүн кызырлыр деп чүвени биржаларда үндезилеп санап каапкан. Ындыг байдалдың чайлаш чогу-биле акцияларның үнези кудулап баткан.

Г. ШИШКИН.
(СЭТА).

Чурукчу Б. В. Преображенскийниң мастерскаязында

Москва. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, москвачы чурукчу Б. В. Преображенский бодунуң ажылдарын найысылалдың Төп делгелге залынга Москва чоогунга улуг тулчуушкуннуң 40 чылынга тураскааады 1981 чылдың декабрьда ажыдар чурулга делгелгезин белеткеп турар.

Борис Владимирович 1942 чылда Москваның В. И. Суриков аттыг уран чурулга институдун дооскан болгаш шериг чурукчуларының М. Б. Греков аттыг студиязынга киир санаткан. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында аңаа дайын темазы кол чогаадылга ажылы апарган.

Ол фронтучу амыдыралды шуут тулчуп турган кезектерге чоруп тура эки билген. Тиилелгелиг 1945 чылдың сөөлүнде безин ол шериг темазын кагбаан. Ол хөй-хөй чурулга делгелгелериниң киржикчизи. Оон ажылдарының аразында сураглыг апарган «Маадырларга мөңге алдар», «Чаңгыс-даа базым аткаарлавас» деп чуруктар. Совет Эвилелиниң маршалдарының болгаш анаа дайынчыларның портреттери бар.

Чурукта: Б. В. Преображенский мастерскаязында.

В. Хухлаевтиң фотозу

СЭТА-ның фотохроиниказы.

ОКТЯБРЬНЫҢ КИНОЭКРАНЫ

Назы четпээн херек үүлгедикчилериниң тускай школазының кижизидиргени Виктор Черновтуң болгаш ол школада үрер хөгжүм оркестриниң удуртукчузу, фронтучу Алексей Иванович Кустовтуң амыдыралындан бир хүнүнүң дугайын «Сөөлгү дезиишкин» деп кинода көргүскен. Витяның иези оглун ап келбээн. Ону Кустов чедире берген. Ооолдуң авазы арагачы эвес, ону чааскаандырзын каап чорбаан. Аңаа бир далайжы ынак, бүгү-ле чүве чогумчалыг болгу дег. Ынчалза-даа кара чаңгыс оглу авазынга шаптык болган. Ооолдуң салым-чолу дээш Кустов сегиржип алыышкынче кирипкен. Ол амы-тынын артынга каггаш, Витя дээш туржуп шыдаан.

Кустовтуң ролюнда ССРЭ-ниң улустуң артизи Михаил Ульянов ойнап турар. Ленинградтың кинематографистериниң бо солун кинозунче көрүкчүлерни чалап тур бис.

Совет Армияның бөгүнгү хүнүнүң дугайында «Онза кичээнгейниң зоназында» деп көрүкчүлерниң сонуургал-биле хүлээп алган кинозунуң уланчызы «Харыы базым» деп кино болуп турар. Ук кинода лейтенант Тарасов биле прапорщик Волонтир көрүкчүлерге таарышкан. Ынчангаш ийиги чаа кинону тургузары чугула апарган. «Харыы базым» деп кинода болуушкуннар шериг өөредилгезиниң үезинде болуп турар. Лейтенант Тарасов ам капитан апарган, өөредилге үезинде айыылдыг байдалдарга таваржып турар. Кинону тырттырар бөлүк шериг өөредилгезиниң үезинде ажылдап турган. Кинонуң бирги фильмин көрбээн болзуңарза, «Пионер» кинотеатрга ону көрүп ап болур силер.

«Ленфильм» киностудияга үндүрген **«Ынакшыл дугайында үш удаа»** деп кинонуң ады-ла оон утказының дугайын чугаалап турар. Чолаачы Василий Лобановтуң хуузунда амыдыралы чогувайн турар. Баштайгы ынакшылы ону мегелеп каан. Душтуу кыс ону шеригден манап шыдавайн барган. Библиотекарь Ленага ынакшаан, ынчалза-даа ол ону хүлээп албайн барган. Сагыш-сеткили хайынган Василий сагыш аарыындан багай чүве үүлгедип каг часкан, харын-даа бодун туттунуп шыдаан... Кинода драма-даа, лирика-даа, юмор-даа кады чоруп турары онзагай.

Москвага болган XXII Олимпий оюннарының дугайында **«Спорт, тайбың-дыр сен»** деп чаа кинода көргүскен. Спорт мында, шынап-ла тайбыңның чаяакчызы болган. Бистиң кайгамчык спортчуларывыстың чедиишкиннерин оон көөр бис. Бистиң хөй националдыг уран чүүлүвүстүң каш янзы өңнерин, талантыларын Москва ол хүннерде көрген. Өңнүг плёнкада тырттырган бо кино дыка солун.

База-ла «Ленфильм» киностудияга үндүрген **«Айыыл чок болуруң хуумда магадылавайн тур мен»** деп кино ужуралдарлыг фильм. Бистиң чуртувустуң кызыгаар чоогунда районнарга дайын соонда үеде турган өлүрүкчүлерни чок кылганын көргүскен. Кинонуң маадырлары — аныяк коммунистер, олар фронтучулар, партия школазының дыңнакчызы Андрей Бологов болгаш кедээ Совет даргазы Степан Моргунов.

Одессаның киностудиязынга үндүрген **«Депутаттың шагы»** деп кино хамааты мөзү-шынарның хевирлеттинерин, ниитилел мурнунга кижиниң хүлээлгезин канчаар билип турарынга тураскааттынган.

ССРЭ Конституциязының байырлалын таварыштыр Кызылга кино неделязын эрттирип турар. Совет кижиниң эргелери болгаш хүлээлгелериниң дугайында документалдыг болгаш эртем-тайылбырлыг киноларны көөр силер.

Хакасияның соңгу талазында совет эрге-чагырга тургустунга-ла каш чыл эрте берген. Ынчалза-даа тайгада өлүрүкчүлер бөлүү ам-даа бар. Игнатьевтиң бөлүү калчаараан. Ук болуушкуннарның дугайын **«Азага какпа салбаңар»** деп, Горький аттыг киностудияга үндүрген чаа кинода чугаалап турар. Фильмниң сценарийин А. Керин биле А. Чмыхалонуң тоожузун ёзугаар бижээн.

«Салым-чолдарның эптектери» деп польша кинода ийи ажишки кыстарның дугайын төөгээн.

Н. БОЛЬШИНИНА,
Кинопрокаттың улуг редакторы.

ЧАЛАП ТУР БИС

«Ленфильм» киностудияга үндүрген, режиссёр Леонид Менакерниң тургусканы **«Сөөлгү дезиишкин»** деп чаа кино октябрь 12-де хоорайның кинотеатрларынга үнүп эгелээр.

«Сөөлгү дезиишкин» деп кинода уруглар кижизидилгезиниң айтырыын көргүскен, олче онза кичээнгей салдынып турар. Улуг кижилерниң аныяк-өскенниң мурнунга харысалгазын көргүзүп турар. Кинону элээдилер-даа, ада-иелер-даа, черле ынчаш башкылар болгаш кижизидикчилер-даа көөрү онза күзенчиг.

Октябрь 9-та «Найырал» кинотеатрга ук фильмниң баштайгы көргүзүү болур. Өг-бүлеге уруглар кижизидилгезиниң дугайында лекцияны көрүкчүлер база дыңнаар. Ол айның 14,15 хүннеринде ол кинону көрген көрүкчүлер аныяк салгал кижизидилгезиниң дугайында беседаны дыңнаарлар. Башкылар болгаш «Билиг» ниитилелиниң лекторлары көрүкчүлер мурнунга лекция, беседаны кылырлар. Октябрь 18-те «Михаил Ульяновтуң чогаадыкчы портреди» деп кино кежээзи база болур. «Сөөлгү дезиишкин» деп чаа кинону көөрүнче «Найырал» кинотеатр силерни чалап тур.

З. КЛЕПОВА,
улуг методист.

ХАРЫЫСАЛГА, КИЧЭЭНГЕЙ ЧОГУНДАН

Өрт айыылының үнүп турарының чылдагааннары аңгы-аңгы. Олар колдуунда кижилерниң харысалга, кичээнгей чогундан болгулаар. 1981 чылдың эрткен сес айларында республика девискээринге 150 өрт болган, оон үнген когарал 401.646 рубль түңнүг болган. Оон түңнелинде 35 оран-бажың, 18 янзы-бүрү техника ажыглалдан үнген, өрт айыылындан 12 кижи амы-тынындан чарылган.

Күс дүжекен-биле кады одалга сезону эгелээн. Ынчангаш албан организацияларга, бүдүрүлге черлеринге, чуртталга бажыңнарынга өртке удур айыыл чок чорукту тургузары чугула. Чүге дээрге үрелик, ийикпе, азы көрдүнген чурумундан хажыдыышкыннарлыг одалга системазы, печкалар өрт айыылынга чедирип болур. Ылангыя шын эвес салдынган печка одааныңдан үнген өрттер эвээш эвес.

Кыш дүжүп, соок келири-биле кады печкалыг бажыңнарга хөмүр-даш одап эгелээр. Хөмүр-дашты доктаамал одап турарындан печка тигленип, чарылгылап бээр болгай. Ол база өртке айыылдыг. Печканы тургузарда чаңгыс аай негелдени барымдаалаары албан. Оон тавазн шала кырынга тургузары шуут хоруглуг. Печка аксының мурнунда шала кырын 50×70 см хемчээлдиг чуга демир-биле дуглаар. От салырда отка дүрген кывыычал чүүлдерни ажыглаары шуут хоруглуг. Печканы азы суугуну одап каап турда бажыңга бичии уругларны улуг кижилерниң хайгааралы чокка каап болбас. Ыш эртирер хоолайны айда ийиден эвээш эвес катап аштап-арыглаарын утпаңар. Үстүнде дүрүмнерни чамдык кижилерниң сагывайн келгенинден үнгүлээн өрттерни маңаа чижек кылдыр киирейн. Эрткен чылдың февраль 25-тиң хүнүнде Эрзин районнуң Ийи-Өдек деп черге малчын В. Ф. Намчаның аалынга өрт болган. Өрт айыылы бо удаада база одап кааш, хайгаарал чок арткан печкадан көс чаштааныңдан болган. Оон түңнелинде өг-бүле улуг чидириглге таварышкан.

Ээзиртир арага ишкенинден өрт айыылы үндүрген таварылгалар эвээш эвес. Чижээ, бо чылдың март 2-де «Шагонартяжстрой» трестиң № 48 КМК-зының ыяш дилер черинин ажылчыннар чурттаары-биле көрдүнген вагонунга он бир кижи арага ишкен. Чедир өжүртүнмейн октаттынган таакпыдан өрт үнген. Аңаа удуп чыткан кижилерниң ужу амы-тынындан чарылган. База чижек. 1981 чылдың апрель 9-та Балгазын сельпонуң таңныылы Толстиков дээрзи магазин хагдыпарга ону хүлээп алгаш, харысалгазын уттупкаш, арага ижери-биле ажылын каапкаш чорупкан. Оон түңнелинде өрт үнген. Оон ниитизин 74.822 рубль түңнүг эт-хөреңгизи когараан. Өрт бо удаада база одап каан печка дамчыштыр болган. Буруулуг кижи кеземче херээнге онаашкан.

Өрт айыылын баш удур чайладып, ону болдурбазының бүгү хемчеглерин алырын утпаңар. Харысалга, кичээнгей чок чорук күзенчиг эвес түңнелдерге чедирип болур.

К. АРТЕПОВ,
Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң өртке удур килдизиниң инженери.

ӨӨРЕНИП КӨӨР БООР

Тывавыстың найысылалы Кызыл хоорайга аалчылар үстүр эвес. Кайын-даа келгилээр. Өске черлерден келгеннерни санаваска, чүгле республиканың районнарындан хөй кижилер албан-ажыл аайы-биле-даа, амы-хууда херээн кылып-даа келир болгай.

Чорук кижиниң черле ындыг, келген черинге столоваяга аштанып-чемненир. Хоорайда столоваялар, кафелер бар. Кайызынга-даа чемненип ап болур. Чаңгыс-ла маңаа багай чүве болза хоорайда ниитиниң чемненилге черлеринге сүттүг шай ховар болур. Назы-хары улгады берген кижилер черле сүттүг шай ижиксээр. Компот болгаш өске-даа суксуннар сагыжынга четпээнин чугаалажыр болгай.

Сүттүг шай «Огонёк» кафеге, № 3 столоваяга ында-хаая тургулаар-ла чүве. Чорук кижилери колдуунда автовокзал чоогунда столоваядан чемненир. А маңаа изиг, сүттүг шай шуут хайындырбас, кажан-даа келирге чүгле компот, какао, кофе, дээн суксуннар колдаан турар. Ол суксуннарны багай дээр бодалым чок. Сүттүг шайны ижиксээн кижилер хөй боор чүве. Ынчангаш сүттүг шайны үстүнде суксуннар-биле кады сатса кандыгыл деп күзээр мен. Өске районнардан келген чорук кижилери-биле ужуражып чугаалажырга, хоорайның столоваяларында сүттүг, изиг шай чок болурунга база хомудаар боор чораан. Ынчангаш Кызыл хоорайның ресторааннар болгаш столоваялар трезиниң дирекциязы чоннуң мындыг күзелин моон соңгаар өөренип көөр боор деп бодаар мен.

М. СЫГЫР-ООЛ.

ТЕХНИКАЗЫНГА КАМНЫГ

Кара-оол Өшкү-Саар Бүреннің кырганнар болгаш инвалидтер бажыңында чолаачылап ажылдап турар. Ол бирги класстың чолаачызы. Аныяк оол дыштаныр хүннерде-даа кызымаккай, бүдүрүкчүлүг ажылдап, онаашкан ижин ак сеткилдиг күүседип келген. Оон хүлээп алган машиназы эрги-даа болза, техниказынга камныг, үрелиишкин чок эдилеп турар. Арага-дары ишпес болгаш сагылга-чуруму база эки. Ол өг-бүлезиниң ажылынга база үлегерлиг.

М. ТОПУЛ.
Каа-Хем район.

МАРГЫЛДАА

Мөңгүн-Тайга районнуң төвү Мугур-Аксы суурга Совет Конституцияның хүнүнге тураскааткан волейбол, баскетбол маргылдаалары болуп эрткен. Ийи хүн үргүлчүлээн демиселдиң түңнелинде волейболга эр улустуң аразынга «Малчын» совхозтуң командазы бирги черни алган.

Херээжен спортчулар аразынга бирги черни Мугур-Аксы ортумак школазының командазы, ийиги, үшкү черлерни район эмнелгезиниң болгаш «Малчын» совхозтуң командалары алганнар.

Баскетболга эр улустан бирги черни КМК-ның командазы ээлээн. Херээжендерден бирги черни район эмнелгезиниң, ийиги, үшкү черлерни Мугур-Аксы ортумак школазының болгаш «Малчын» совхозтуң командалары түс-түзүнда үлешкеннер.

Х. ЧУЛЬДУМ.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 0—5 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 3—5 градус чылыыр.

ССРЭ-НИҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫН КАТАП ТУРГУЗАРЫНЫҢ БОЛГАШ ХӨГЖҮДЕРИНИҢ 1950 ЧЫЛДА ҮНДҮРГЕН КҮРҮНЕНИҢ БЕШКИ ЧЭЭШКИНИ

1981 чылдың сентябрь 15-те Москвага болган 1-ги эгидилгениң тиражының

ШҮҮШТҮРҮЛГЕ ТАБЛИЦАЗЫ

Чээшкинниң эргиддеже үндүрген бүгү раарядтарының серияларының (разряд бүрүзүнде 25 серия) дараазында бөлүнтериниң шупту 50 номерлериниң (№ 01-ден № 50 чедир) облигациялары тираж ёзугаар эгиттинер:

№... серияда	№... серия чедир	№... серияда	№... серия чедир	№... серияда	№... серия чедир	№... серияда	№... серия чедир	№... серия	№... серия чедир
080001	080025	083826	083850	087551	087575	092001	092025	096101	096125
080051	080075	083851	083875	087576	087600	092101	092125	096151	096175
080076	080100	083876	083900	087601	087625	092151	092175	096176	096200
080101	080125	083926	083950	087651	087675	092176	092200	096226	096250
080176	080200	083951	083975	087701	087725	092251	092275	096251	096275
080201	080225	083976	084000	087776	087800	092376	092400	096401	096425
080251	080275	084001	084025	087801	087825	092426	092450	096451	096475
080301	080325	084076	084100	087851	087875	092451	092475	096501	096525
080426	080450	084101	084125	087901	087925	092501	092525	096526	096550
080451	080475	084126	084150	088001	088025	092526	092550	096551	096575
080476	080500	084151	084175	088026	088050	092551	092575	096626	096650
080551	080575	084276	084300	088076	088100	092576	092600	096676	096700
080576	080600	084351	084375	088101	088125	092626	092650	096701	096725
080601	080625	084376	084400	088176	088200	092676	092700	096776	096800
080626	080650	084401	084425	088226	088250	092751	092775	096826	096850
080651	080675	084426	084450	088251	088275	092776	092800	096851	096875
080676	080700	084451	084475	088426	088450	092801	092825	096876	096900
080701	080725	084501	084525	088451	088475	092901	092925	097001	097025
080751	080775	084576	084600	088576	088600	093026	093050	097051	097075
080801	080825	084626	084650	088601	088625	093126	093150	097126	097150
080851	080875	084651	084675	088776	088800	093151	093175	097151	097175
080876	080900	084701	084725	088801	088825	093201	093225	097201	097225
080926	080950	084776	084800	088851	088875	093226	093250	097301	097325
080951	080975	084801	084825	088876	088900	093251	093275	097326	097350
080976	081000	084826	084850	088926	088950	093301	093325	097351	097375
081051	081075	084851	084875	089026	089050	093326	093350	097426	097450
081101	081125	084901	084925	089076	089100	093351	093375	097476	097500
081126	081150	084926	084950	089126	089150	093376	093400	097476	097500
081151	081175	084976	085000	089176	089200	093401	093425	097576	097600
081176	081200	085126	085150	089226	089250	093426	093450	097657	097675
081201	081225	085151	085175	89251	089275	093451	093475	097676	097700
081251	081275	085176	085200	089401	089425	093501	093525	097726	097750
081276	081300	085201	085225	089451	089475	093526	093550	097751	097775
081326	081350	085226	085250	089526	089550	093551	093575	097801	097825
081426	081450	085276	085300	089551	089575	093576	093600	097826	097850
081526	081550	085301	085325	089576	089600	093676	093700	097876	097900
081576	081600	085326	085350	089626	089650	093726	093750	097901	097925
081626	081650	085351	085375	089676	089700	093751	093775	097926	097950
081701	081725	085426	085450	089701	089725	093826	093850	097951	097975
081726	081750	085451	085475	089726	089750	093851	093875	097976	098000
081751	081775	085501	085525	089751	089775	093901	093925	098001	098025
081851	081875	085526	085550	089826	089850	093926	093950	098051	098075
081876	081900	085576	085600	089851	089875	094001	094025	098076	098100
081901	081925	085601	085625	089876	089900	094026	094050	098101	098125
081926	081950	085626	085650	089901	089925	094101	094125	098126	098150
081951	081975	085651	085675	089976	090000	094126	094150	098176	098200
081976	082000	085676	085700	090001	090025	094201	094225	098201	098225
082026	082050	085701	085725	090026	090050	094276	094300	098226	098250
082051	082075	085751	085775	090051	090075	094301	094325	098251	098275
082076	082100	085801	085825	090101	090125	094326	094350	098301	098325
082101	082125	085826	085850	090176	090200	094351	094375	098326	098350
082301	082325	085851	085875	090201	090225	094376	094400	098351	098375
082351	082375	085876	085900	090226	090250	094401	094425	098376	098400
082401	082425	085926	085950	090276	090300	094426	094450	098401	098425
082426	082450	085976	086000	090301	090325	094476	094500	098426	098450
082451	082475	086001	086025	090351	090375	094501	094525	098451	098475
082476	082500	086026	086050	090376	090400	094576	094600	098501	098525
082501	082525	086051	086075	090401	090425	094626	094650	098551	098575
082526	082550	086076	086100	090426	090450	094651	094675	098601	098625
082551	082575	086101	086125	090526	090550	094676	094700	098676	098700
082601	082625	086126	086150	090551	090575	094701	094725	098776	098800
082651	082675	086251	086275	090576	090600	094801	094825	098851	098875
082701	082725	086151	086175	090601	090625	094826	094850	098926	098950
082726	082750	086276	086300	090651	090675	094851	094875	098951	098975
082726	082775	086301	086325	090701	090725	094901	094925	099001	099025
082776	082800	086351	086375	090751	090775	094951	094975	099026	099050
082801	082825	086376	086400	090776	090800	095051	095075	099051	099075
082876	082900	086476	086500	090801	090825	095076	095100	099076	099100
082901	082925	086526	086550	090826	090850	095126	095150	099126	099150
082926	082950	086551	086575	090926	090950	095176	095200	099176	099200
082951	082975	086601	086625	090951	090975	095226	095250	099226	099250
082976	083000	086626	086650	091001	091025	095276	095300	099251	099275
083026	083050	086651	086675	091026	091050	095326	095350	099276	099300
083076	083100	086676	086700	091051	091075	095376	095400	099301	099325
083101	083125	086701	086725	091076	091100	095401	095425	099326	099350
083151	083175	086751	086775	091201	091225	095246	095450	099376	099400
083176	083200	086776	086800	091326	091350	095451	095475	099401	099425
083276	083300	086826	086850	091351	091375	095526	095550	099451	099475
083301	083325	086851	086875	091401	091425	095551	095575	099476	099500
083376	083400	086876	086900	091451	091475	095651	095675	099551	099575
083451	083475	086901	086925	091501	091525	095676	095700	099626	099650
083501	083525	086951	086975	091555	091575	095776	095800	099651	099675
083576	083600	087001	087025	091601	091625	095801	095825	099676	099700
083601	083625	087051	087075	091626	091650	095826	095850	099776	099800
083626	083650	087151	087175	091701	091725	095851	095875	099801	099825
083651	083675	087326	087350	091726	091750	095876	095900	099851	099875
083676	083700	087351	087375	091776	091800	095951	095975	099926	099950
083726	083750	087401	087425	091826	091850	096026	096050	099951	099975
083776	083800	087501	087525	091926	091950	096051	096075	099976	100000
083801	083825	087526	087550	091976	092000	096076	096100		

ТАБЛИЦАГА ТАЙЫЛБЫР

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң күрүнениң бешки чээшкининиң облигацияларының эгидилгезин серияларның бөлүктери-биле боттандырып чорудар, ынчангаш таблицада көргүстүнген серияларның номерлериниң аразында оон мурнунда 1957 чылдың апрель 19-ка чедир тираждарга ойнап алган азы эгиттинген серияларның номерлери база кирген: айыттынган тираждарның таблицаларын ёзугаар облигацияларны ажаалда кассаларынга хынап болур. Бо тираж-биле эгиттинген облигацияларның акша түңү 1 млрд 276 млн. рубль болган.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң күрүнениң бешки чээшкининиң эгидилге тиражында үндүрген облигациялар ёзугаар, 10:1 хамаарылгалыг кылдыр 1961 чылдың январь 1-ден эгелеп өскерткен ертектер өскерилгезиниң масштавын барымдаалавышаан, дараазында акша түңнерин төлеп бээр:

облигацияда айыткаңы	төлээри
500 рубль	50 рубль
200 рубль	20 рубль
100 рубль	10 рубль
50 рубль	5 рубль
25 рубль	2 рубль 50 көпеек
10 рубль	1 рубль

Эгидилге тиражында кирген облигацияларны ажаалда кассалары 1981 чылдың октябрь 6-дан төлеп эгелээн. Бо таблица шүүштүрүлгеге күштүг документ болур.

Комиссияның даргазы — Москва хоорайның улус депутаттарының Сокольники район Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы Д. Д. ИЛЬИН.

Комиссияның харысалгалыг секретары Л. П. ЕСИНА.

телевидение

ОКТЯБРЬ 9-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — Аныяктарның «Орленок» телестудиязының Совет Эвилелиниң Маадыры М. П. Девятаев-биле ужуражылгазы. 9.50 — «Амыдырал бистерни шылгаар». Уран-чечен фильм. 11.05 — Кабардин-Балкар АССР-ниң «Кабардинка» деп күрүне ансамблиниң концерти. 11.50 — Телемедээлер. 11.55—14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — «Ажыл-агый чорударының дуржулгазы». Кинопрограмма: «Чедиишкин формулазы», «Аргамыштыг Заволжье черинде». 15.35 — Улустуң аялгалары. 15.50 — «Москва болгаш москвачылар». 16.20 — «Тоолдуң аалчызы». «Марья — шевер кыс». Уран-чечен фильм. 18.00 — «Эртем амыдыралы».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». Дамчыдылга. 19.30 — Киножурнал. 19.40— Кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүнге уткуштур. Тыва АССР-ниң кедээ ажыл-агый министри И. Г. Лавриненконуң чугаазы.

МОСКВАДАН

19.55— «Виктор Кингисепптиң амыдыралындан ийи хүн». Уран-чечен телефильм. Баштайгы үндүрүлге. 2-ги серия. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35-23.30 — «Театр, кино, телевидение музыказы». Төнгенде — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Даглар болгаш хоорай». Эртем-тайылбырлыг фильм. 12.10 — «Д. Байрон. «Амыдыралы болгаш чогаал ажылының арыннары» 12.40 — Төөгү. 7-ги класс «Киев Орузу» 13.10 — «Чурагачы». Тележурнал. 13.55 — «Экран башкызы». М. Ю. Лермонтов. «Калашников садыгжы дугайында ыры» 7-ги класс. 14.20 — Физика. 7-ги класс. 14.50 — Төөгү. 4-кү класс. Крепостной суурда. 15.20 — Эртем-тайылбырлыг фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Малышок». 18.15 —«Тываның экраннарында» 16.00 — 18.00 — Чапсар. 18.30 — Телемедээлер. 18.40 —Телемедээлер (орус дылга). 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — Киножурнал.

МОСКВАДАН

19.00 — В. Моцарт. Скрипка биле альтыга дуэт. («Орбита-3»). 19.20 — «Мигэл, сээң күзелдериң боттанзын». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. («Орбита-3»). —20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15 — «Номчулга дугайы». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 00.35 — «Делегей-биле байырлажыышкын». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. (ГДР). 1 болгаш 2-ги сериялар.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ОКТЯБРЬ 9-ТА

«НАЙРАЛ»: «Ынакшыл дугайында үш удаа» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, «Сөөлгү удаа дескени» 19.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Барабанщиктиң салым-чолу» 9.30, 11.20, 15.00, «Депутаттың шагы» 13.10, 16.50, 18.40, 21.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оон келирин күзээр-дир мен» 15.00. «Айыыл чок болуруң хуумда магадылавайн тур мен» 16.50, 18.40, 20.30 (уаткан) шактарда.

Редакцияның адрези:
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1. ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарьның 2-24-35 секретариаттың 2-24-35 партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлиг килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж 17866. Чагыг № 2163.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)
ТС—01512